

LASTEN TAKIA JA ILOKSI

Toiminnalliset tuokiot avopalveluyksikkö Pesän lapsille
osaksi yhteisöpäivää

Päivi Hellemaa ja Kirsi Hyvönen
Opinnäytetyö, kevät 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) –diakoni

TIIVISTELMÄ

Hellemaa, Päivi & Hyvönen, Kirsi. Lasten takia ja iloksi – Toiminnalliset tuokiot avopalveluyksikkö Pesän lapsille osaksi yhteisöpäivää -kehittämiprojekti ensikodin avopalveluyksikkö pesään. Helsinki, kevät 2017, 84 s., 5 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) –diakoni. Diakonian virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa Helsingin Ensikoti ry:n avopalveluyksikkö Pesän yhteisöpäivään lapsille toiminnallisia tuokioita. Tarkoituksena oli tuottaa lapsille omaa, mielekästä tekemistä yhteisöpäivän aikuisten kokouksen ajaksi tukemaan samalla lasten osallisuutta kuntoutusyhteisössä. Toinen tavoite oli mallintaa toimintatuokiot Pesän vapaaehtoisten käyttöön.

Opinnäytetyön viitekehyksenä toimivat lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus. Aineistoa kerättiin havainnoimalla ja palautetta saatiin Pesän työntekijöiltä sähköpostikyselyllä. Toiminnallisista tuokioista rakennettiin myös ohjekansio Pesän vapaaehtoisten ja työntekijöiden käyttöön. Aineistoa kerättiin havainnoimalla ja palautteella. Pesän työntekijät vastasivat sähköpostikyselyyn. Aineiston pohjalta koettiin lasten viihtyvän ja aikuisten luottavan toimintaan. Pesän työntekijöiltä saatu palaute oli hyvää ja lapsilähtöinen näkemys herätti ajatuksia.

Mallintaminen vapaaehtoisten avulla ei onnistunut vapaaehtoisten puuttuessa. Tuokiolle luotiin kuitenkin Pesän käyttöön toimintamallikansio, jossa on selkeät ohjeet toimintatuokioiden järjestämiseen. Tämä mahdollistaa tuokioiden käytön sovellettuna jatkossa. Mietittäessä lapsilähtöisyyttä seurakunnan ja diakoniatyön kannalta on huomattavaa, että lapsilähtöisyys on ajatuksena hyvin ajankohtainen ja vaatii toteutuakseen työtä ja asenteiden muutoksia seurakunnissa.

Pesässä tuokioiden toimitus koettiin tulleen tarpeeseen. Kansio jää konkreettisenä hyötynä malliksi tuleville tuokioille.

Avainsanat: yhteisöllisyys, lapsilähtöisyys, osallisuus, toiminnallinen opinnäytetyö

ABSTRACT

Hellemaa, Päivi & Hyvönen, Kirsi. Activity-based session for children in community day -development project for non-residential unit Pesä. Diak Helsinki, spring 2017. 84 p., 5 appendices. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services (AMK) Deacon.

The goal of the thesis was to design, and put into practice, activity-based sessions for the children of the Helsinki Mother and Child Home Association non-residential care unit Pesä. The target was to produce children own and at the same time meaningful activity for the children, while adults are having their community meeting, supporting the involvement of the children in community activities. The second objective was to make a functional model for activity-based sessions. The sessions can be utilized by volunteers. The activity-based sessions were created for purpose.

The theoretical framework approach is child-centred and about children's participation in matters that concern them. We collected the data by observing and collecting feedback. The employees of Pesä were sent a survey by email.

The manual will remain as basis for designing tool for sessions in future. The session model and instructions were produced as manual for volunteers and employees' use.

The main finding was that children enjoyed the activities and adults had confidence for us. The general feedback from the employees was positive. Our child-centred approach stirred up discussion in Pesä. The absence of volunteers made it impossible to pass the model to them directly, but there were implications that the model could be utilized in the future. As we both have a double degree programme with the second focus on Diaconia work, there is one chapter discussing the child-centred way of parish and diaconal work. It is worth noticing that the subject is trending at the time, the actualization of the ideas demand a lot of work and attitudinal changes.

The implementation of the thesis was rewarding. The data-collection and collaboration with Pesä increased our professional ability and self-confidence level in the line of work.

Keywords: communality, child-centred, implication, functional thesis.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LAPSILÄHTÖISYYS	8
2.1 Lapsilähtöisyys	8
2.2 Lasten osallisuus.....	9
2.3 Lasten leikin tukeminen ja ohjaaminen.....	12
3 YHTEISÖ JA YHTEISÖLLISYYS.....	14
3.1 Mitä yhteisöllä tarkoitetaan opinnäytetyössämme	14
3.2 Yhteisöllisyys kuntoutuksessa	14
3.3 Lapset osana kuntoutusyhteisöä	15
4 AVOPALVELUYKSIKKÖ PESÄN YHTEISÖPÄIVÄN KEHITTÄMINEN.....	18
4.1 Avopalveluyksikkö Pesä toimintaympäristönä	18
4.2 Avopalveluyksikkö Pesän yhteisöpäivä	20
4.3 Yhteistyö ja tavoitteiden asettaminen Pesän kanssa.....	21
5 TOIMINNAN SUUNNITTELU.....	23
5.1 Toimintatuokion rakenteen suunnittelu	23
5.2 Toiminnallisten teemojen sisällöt.....	26
6 TOTEUTUS.....	30
6.1 Toimintatuokioissa käytetyt tilat	30
6.2 Ensimmäinen toimintatuokio: Laulu ja laululeikit	30
6.3 Toinen toimintatuokio: Askartelu ja kädentaidot	31
6.4 Kolmas toimintatuokio: Satuhieronta	32
6.5 Neljäs toimintatuokio: Leivonta.....	33
7 TOIMINTATUOKIOIDEN ARVIOINTI.....	35
7.1 Havainnointi ja palautteen kerääminen.....	35

7.2 Toimintatuokioiden havainnot.....	37
7.3 Pesän työntekijöiden antama palaute.....	39
7.4 Lasten antama palaute.....	41
7.5 Vanhempien antama palaute.....	41
7.6 Opinnäytetyön tekijöiden oma-arviointi.....	42
8 POHDINTA	45
8.1 Työn merkityksellisyys.....	45
8.2 Toiminnan suunnittelun ja toteutuksen arviointi.....	46
8.3 Kehitysehdotukset	46
8.4 Eettisyys ja luotettavuus	47
8.5 Lapsikeskeisyys diakoniatyössä.....	48
8.6 Oma ammatillinen kehittyminen	51
LÄHTEET.....	53
LIITE 1: PESÄN KANSIO.....	58
LIITE 2: YHTEISÖPÄIVÄN MAINOKSET	79
LIITE 3: SATUHIERONTA	82
LIITE 4: LAPSEN TOIMINNAN HAVAINNOINTILOMAKE.....	83
LIITE 5: KYSELY	84

1 JOHDANTO

Mikä on lapsen asema nykypäivän Suomessa? Lasten asema yhteiskunnassa muodostuu heidän mahdollisuudestaan osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä heille suunnattujen palveluiden kehittämiseen. Yhteiskunnallisina vaikuttajina ja palveluiden kehittäjinä lapset ovat liian vähän käytetty voimavara. Tänä päivänä lapsia arvostetaan ja heihin panostetaan, mutta yhteiskunnallisina vaikuttajina he ovat heikossa asemassa ja se luo lapsuudelle ristiriitaisen asetelman. (Hipp & Palsanen i.a, 5.)

Lapsilähtöisyys tai lapsikeskeisyys opinnäytetyössämme tarkoittaa lasten näkökulman ottamista mukaan lasta koskevista asioista. Toimintatuokiossa tämä tarkoittaa, että kuuntelemme lapsia ja havainnoimalla heitä teemme tuokiosta lapsille suunnatun. Perhekuntoutuksessa ovat usein kohteena perheen vanhemmat, joiden onnistunut kuntoutus nähdään haluttuna lopputuloksena, joka hyödyttää myös lasta. Jäädessään ilman huomiota ja mahdollisuutta osallistua omaan kuntoutukseensa, lapsi jää helposti matkustajan rooliin. Ilman aktiivista osallistumista kuntoutukseen lapsi ei osaa nähdä omaa tulevaisuuttaan irrallisena, vaan kaikki on kiinni vanhempien onnistumisesta. Osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta osallistua omaa elämäänsä koskeviin asioihin, lapsi voi hyvinkin pienenä kokea osallisuutta saadessaan esimerkiksi kieltäytyä leikistä tai valita jälkiruoan. (THL 2016.)

Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen kehittämishanke ja se tehdään Helsingin ensikodin avopalveluyksikkö Pesän tarpeisiin sekä on heidän toiveistaan lähtöisin. Pesässä järjestetään kuukausittain yhteisöpäivä, jossa osallistutaan yhteisönä erilaisiin toimintoihin, suunnitellaan tulevaa toimintaa ja esimerkiksi kuunnellaan vierailijoiden luentoja. Yhteisöpäivä on tärkeä osa kuntoutusta. Yhteisöpäivän aikana pidetään myös yhteisökokous. Tavoitteena oli kehittää Pesän yhteisöpäivää nykyistä enemmän lapset huomioon ottavaksi. Pesän yhteisöpäivässä ei ollut sillä hetkellä lapsille omaa, heille kohdistettua toimintaa, jolla saisi heidät osalliseksi toiminnasta. Lasten toimintatuokit antaisivat myös aikuisille vuorovaikutusmahdollisuuksia, jotka lasten läsnä ollessa eivät täysin toteudu.

Hankkeessa kehitettiin yhteisöpäivän osaksi toimintatuokio lapsille, jotka olivat olleet vähällä huomiolla päivän yhteisökokouksen aikana. Työhön sisältyi toiminnan suunnittelu, toteutus, arviointi sekä raportointi ja Pesän käyttöön jäävä toimintamallikansio. Suunnittelemamme toiminta oli pääasiassa lapsia aktivoivaa, hauskaa ja elämyksellistä, hyödyntäen kaikkia aisteja. Otimme toiminnassa vanhemmat huomioon. Yhtenä tavoitteena oli saada toiminta mallinnettua työyhteisön käyttöön ja tätä varten teimme myös toimintamallikansion, jossa toimintatuokion rakenne ja erilaiset teemat ja niiden tarvikevaatimukset esitellään. Toimintamme perustana opinnäytetyössä olivat ensikodin arvot ja toimintatavat. Halusimme kehittää omia taitojamme ohjata, suunnitella ja toteuttaa toimintaa, joka parantaisi lasten hyvinvointia ja osallisuutta Pesän kuntoutusyhteisössä. Opinnäytetyömme keskeisinä lähtökohtina olivat lapsilähtöisyys ja lasten osallistaminen yhteisöpäivän toiminnassa. Olemme sosionomi-diakoniopiskelijoita, joten pohdinnassa on lisäksi kappale, jossa pohditaan lasten osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä diakoniatyössä yleensä sekä opinnäytetyömme mahdollista hyödyntämistä seurakunnissa.

2 LAPSILÄHTÖISYYS

2.1 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyydellä tai lapsikeskeisyydellä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sitä, että lasten näkökulma otettiin huomioon toimintaa suunniteltaessa ja että kaikessa tekemisessä pyrittiin tavoittamaan jokaisen lapsen ikätaso ja tapa hahmottaa asioita. Pesässä käyvät lapset olivat opinnäytetyön toteutuksen aikana iältään alle yksivuotiaasta noin neljään ikävuoteen. Lasten ikäeron vuoksi toiminnan suunnittelussa sekä toteutuksessa tuli huomioida erilaisia vaihtoehtoja toteuttaa toimintatuokiot. Lapsilähtöisyys näkyi toiminnassamme siinä, että jokainen lapsi sai itse päättää, osallistuuko toimintaan ja jos niin millä tavalla. Päättäessään omasta osallistumisestaan lapset tiedostavat olevansa mukana päätöksenteossa, mikä tukee heidän osallisuuttaan ja toimijuuttaan. Toiminnan on tärkeää näkyä lapselle merkityksellisenä sisältäen merkitykset, jotka hän ymmärtää. (Haapamäki 2000, 27). Lapsi on ainutkertainen, erityinen, ajatteleva, tunteva ja tahtova yksilö (Opas 2013, 158–159).

Lasten osallistuminen omaa elämäänsä koskeviin asioihin on tärkeää kasvun ja kehityksen kannalta ja rakentaa lapsen identiteettiä. Osallistumalla lapsi oppii elämään muiden ihmisten kanssa. Jotta lapsi pääsee toteuttamaan osallisuuttaan, on tähän tarjottava mahdollisuuksia. Lapsilähtöisyydellä ei kuitenkaan tarkoiteta, että lasten tulisi saada aina päättää mitä tehdään koska on paljon asioita, joissa aikuisten on oltava ohjaajina. Lapsijohtoisuus, eli lapsen johtama toiminta on eri asia kuin lapsilähtöisyys, lapsilähtöisyys asettaa aikuisen rooliin, jossa hänen on toteutettava lapsilähtöisyyttä. Vastakohtana olisi aikuiskeskeinen ajattelu, jossa aikuisen tarpeet ohittavat lapsen kaikessa. (THL 2016.)

2.2 Lasten osallisuus

Osallisuus ei katso ikää vauvan osallisuus toteutuu aikuisen kanssa, leikki-ikäisen osallisuus muistuttaa osittain tavoiltaan ja muodoiltaan aikuisten osallisuutta. *”Se on myös lapsen näkökulmasta puhumista ja lapsen mielipiteen ja kokemuksen kuulemistä ja tilan raivaamista lapsen näkökulmalle perheen auttamisen kokonaisuudessa.”* (Matikka 2015, 11.)

Lapsilähtöisyyden toteutuminen edellyttää, että lapsi saa osallistua häntä koskeviin asioihin. Pieni lapsi omaa vähän yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia tätä ei siis voida käyttää määrittelemään lapsen osallisuutta. Pienen lapsen osallisuus syntyy ryhmän ja yksilön vuorovaikutuksesta, valintatilanteissa, kohtaamisissa ja vaikuttamalla yhteiseen toimintaan. Pientä lasta ei saa aliarvioida itseään koskevien asioiden asiantuntijana. Taaperoikäinen lapsi on jo osaava ja pystyvä toimija. Usein alle 3-vuotiaat lapset eivät pysty kommunikoimaan sanallisesti kovin selkeästi, mutta oikeilla taidoilla ja ymmärryksellä voidaan ymmärtää jopa puhumattoman lapsen ilmaisuja ja hän saa samalla vaikutusmahdollisuuden. (Leinonen 2014, 18.) Vauva pystyy ja haluaa kehittää vuorovaikutustaitojaan vanhempiensa ja lähiympäristönsä kanssa heti syntymästään. Vauva osaa matkia muita esimerkiksi työntämällä kieltä ulos. Lapsen uteliaisuutta ja turvallisuutta tutkia ympäristöään lisäävät vuorovaikutuskokemukset tuttujen ja läheisten ihmisten kanssa. (Mäntymaa, Puura, Aronen & Carlson 2016 e.)

Syntymästään lähtien vauva lisää ja kehittää taitojaan. Parhaiten se onnistuu oman vanhemman kanssa. Kokemus omasta suhteesta toiseen ihmiseen ja itsestään kehittyvät vuorovaikutuksessa muihin. ”Ensimmäisten 2–3 kuukauden aikana orastavan minuuden ja orastavan ihmissuhteen vaiheessa vauvan havainnot ympäristöstään ovat amodaalisia, vauva ei koe näkevänsä tai kuulevansa, vaan vauva aistii parhaiten asiat, jotka ovat yhteisiä eri aistimuksille, kuten muoto, intensiteetti ja tempo”. Tässä iässä vauva siirtyy ydinminuuden ja ydin ihmissuhteen vaiheeseen, hän kokee oman olemassaolonsa vahvemmin ja erillisyytensä vanhempiinsa. Vauvan vastavuoroisuus vanhempaansa voimistuu ja vauvalle kehittyy sosiaalinen vastavuoroinen hymy. Vauva oppii ennakoimaan

asioita jotka muodostuvat rutiineista ja vauvalle muodostuu kokemuksellinen käsitys, millaista on olla vanhemman kanssa. Vauvan kategoriset tunteet kehittyvät puolen vuoden ikään mennessä. (Mäntymaa, Puura, Aronen & Carlson 2016, d.)

Pesässä on tilanteita joissa lapset ovat yhdessä, ja kuntoutusjaksojen ollessa usein pitkiä samat lapset näkevät toisiaan. Vapaamuotoisemmissa tilanteissa lapset leikkivät keskenään. Lasten osallisuudessa on pohjimmiltaan kyse lasten itsensä luoman vertaiskulttuurin kohtaamisesta aikuisten luoman kannattelevan rakenteen kanssa. Aikuisten on osoitettava kiinnostusta ja oltava yhteydessä tähän vertaiskulttuuriin. Luomalla sopivan joustava mutta vakaa päivärytmi luodaan samalla mahdollisuuksia ja tilaa aikuisten ja lasten välisten yhteyksien syntymiselle. Tämä mahdollistaa sekä spontaanin että suunnitellun kanssakäymisen lasten kanssa. (Järvinen & Mikkola 2015, 18.)

Pesässä muodostuu ystävyysuhteita kuntoutuksen ulkopuolelle tämä tarkoittaa yhteydenpitoa vapaa-ajalla. Perheet kutsuvat toisiaan esimerkiksi lastensa syntymäpäiväjuhliin. Lapsille muodostuu näin oma vertaiskulttuuri aikuisten vertaiskulttuurin sisälle. Koska lapsen mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä on pieni, on aikuisten vastuulla mahdollistaa hänelle kokemus osallisuudesta ja se, että lapsen tarinalle ja todellisuudelle annetaan tilaa ja kuunnellaan. Lasten ja perheiden parissa työskentelevien työtteen tulisi olla sellainen, että lapsi näkyy kaikessa työssä, puheessa, päätöksenteossa – myös tiedon saajana ja tuottajana sekä palautteen antajana. (Matikka 2015, 11.)

Ihmiset haluavat sisäsyntyisesti kuulua ryhmään ja olla yhteydessä muihin ihmisiin. Pienet lapset ovat erityisen kiinnostuneita ja herkkiä olemaan vuorovaikutuksessa. Pieni lapsi on luonnostaan sosiaalinen ja valmis hyvään ja auttamaan muita. Tunteiden jakaminen ihmissuhteissa on lapsen ensimmäisinä vuosina vielä oleellisin vuorovaikutuksen keino, mutta lapsen kielellinen kyky kommunikointiin lisääntyy. Lapsi tulee tietoiseksi omasta käyttäytymisestään ja itsestään, hänelle kehittyy kyky empatiaan sekä myös monimutkaisia tunteita, esimerkiksi kateus ja nolostuminen. (Mäntymaa ym. 2016 d.) Noin kaksivuotiaan omaa käyttäytymistä ja suhtautumista muiden käyttäytymiseen ohjaa lapsen tiedostamaton

taito ymmärtää eri mielentiloja, kuten haluamista, aikomista, tietämistä, kuvittelemista ja uskomista – lapsi ei vielä kuitenkaan kykene erottamaan sisäisiä kokemuksia ja ulkoisia todellisuuksia toisistaan (Mäntymaa ym. 2016 c).

Pesässä lapset ovat mukana kuntoutuksessa eivätkä näin ollen ole irrallaan vuorovaikutuksesta muun yhteisön kanssa. Jo vauvaikäinen kokee yhteyttä muihin ihmisiin. Yhteisön osana lapsi on osana ryhmää, jonka kanssa hän on vuorovaikutuksessa. Osallisuuden yhtenä edellytyksenä on turvallisuus ilman tätä ei kokemus osallisuudesta ole aito. Lasten kanssa erityisesti turvallisuus on tärkeä tekijä osallisuuden kokemisessa se että lapsella on lupa ja hyväksyntä vanhemmiltaan saada jakaa omia kokemuksiaan muille, vaikuttaa suuresti tähän. Kuntoutuakseen osana yhteisöä lapsen on tunnettava ensin olonsa turvalliseksi ja koettava että hänet huomioidaan. Tohtori David Rock on kehittänyt SCARF-malli, jossa kiteytetään ne tekijät, joista lapsen perusturvallisuus koostuu yhteisössä. Malli määrittelee ne elementit, joista lapsen kokemus koostuu. Sen avulla voidaan perusturva arvioida. Asema (Status) tarkoittaa pienelle lapselle hänen kohtaamistaan arvostavaa kohtaamista, hoivaamista, kuulemista ja läsnäoloa. Nämä vahvistavat lapsen minä-kokemusta ja luovat turvallisuudentunnetta. Varmuus ja ennakoitavuus (Certainty) syntyy päivärytmin pysyvyydestä, kasvattajien johdonmukaisuudesta ja säännöistä. Tämä tukee lapsen muistin ja oppimisen kehitystä. Epäjohdonmukaisuus, jatkuva kiire ja muutokset heikentävät muistia ja oppimiskykyä. Autonomia (Autonomy), tarkoittaa että lapsella on oltava mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Kuuntelemalla lapsen ajatuksia ja ehdotuksia mahdollistetaan hänelle käsitys itsestään pätevänä toimijana. Yhteenkuuluvuus (Relatedness) vaikuttaa suoraan – kehitykseen lapsen itsetunnon kehitykselle syrjään jääminen ja torjunta ovat vaarana kehitykselle sosiaalisia taitoja on mahdotonta oppia yksin. Oikeudenmukaisuus (Fairness) näkyy kasvattajien asennoitumisessa erilaisiin lapsiin lapset kehittävät käsityksiään moraalista ja kokemus epäoikeudenmukaisuudesta aiheuttaa voimakkaasti kielteisen tuntemuksen lapsessa. (Järvinen & Mikkola 2015, 25–27.)

lästä riippuen lapselle tulee kertoa työskentelyn tavoitteista ja miksi lapsi on mukana työskentelyssä avoimuus lisää turvallisuutta ja muodostaa luottamusta. Osallistuminen ei saa olla velvollisuus vaan sen tulisi olla mahdollisuus siitä tulisi

voida kieltäytyä ja kokea se osallisuutena. Mahdollisuus kieltäytyä on tärkeää koska lapset, jotka ovat eläneet tai elävät haavoittuvissa olosuhteissa, tuntevat itsensä näkymättömäksi ja tullee ohitetuiksi. He myös kokevat monesti itsensä arvottomiksi ja tuntevat häpeää aikuisten vallankäytön ja auktoriteetin takia. Ympäristö luo puitteet lapsen osallisuuden parantamiselle tai heikentämiselle. Tilan kalustuksen ja varustelun luodessa mahdollisuuden puuhastelun kautta keskusteluun, kokee lapsi helpommin ajatustensa sekä mielipiteidensä kertomisen luontevaksi (Matikka 2015, 11).

2.3 Lasten leikin tukeminen ja ohjaaminen

Lapset leikkivät ja jäsentävät sitä kautta maailmankuvaansa, tämän tukeminen on aikuisen tehtävä. Se on kuitenkin tehtävä lasten ehdoilla, ollakseen lapsiläh- töistä. Lapsi tutkii asioita, liikkuu, leikkii ja ilmaisee itseään taiteen eri alueilla. Tämä on lapselle ominainen tapa toimia ja ajatella. Kun lapsi saa toteuttaa omia toimintaa, parantaa se hänen hyvinvointiaan ja vahvistaa hänen käsitystään itsestään. Leikkiessään lapsi ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Havainnoi- malla lapsen toimintaa voidaan nähdä lasten ajatteluun ja maailmaan. Kun toi- mintaa suunnitellaan lasten ehdoilla se ohjaa myös kasvattajayhteisön tapaa toi- mia lasten kanssa. Lasten leikin tukeminen vaatii huolellista havainnointia ja ky- kyä eritellä leikki-tilanteita. Leikkiville lapsille tulee tarjota vapautta, mutta onnistu- akseen leikki vaatii usein suoraa ja/tai epäsuoraa ohjaamista. (Stakes 2005, 20– 22.) Jo noin vuoden vanha lapsi kykenee käyttämään työmuistiaan, tarkkaavai- suuttaan ja toiminnan ohjausta onnistuneesti helpoissa tehtävissä kuten valitse- maan piilotetun esineen kahden purkin väliltä nähtyään piilotus tapahtuman het- keä aiemmin (Mäntymaa ym. 2016 b).

Vastasyntynyt vauva pystyy hyödyntämään aistihavaintojaan loppuraskauden ajalta. Nämä havainnot ovat vauvalla keskushermoston alkeellisessa muistissa. (Mäntymaa ym. 2016 a.) Aistiensa avulla ihminen on yhteydessä sekä ulkomaailmaan että oman kehonsa tuntemuksiin. Kauko- aistit, näkö-, kuulo- ja hajuaisti, auttavat ihmistä suuntautumaan ympäristöönsä ja vastaanottamaan tietoa asi- oista, jotka tapahtuvat hänen ympärillään. Lähi- aistit, tunto- ja makuaisti, tuovat

tietoa läheltä, ne viestivät miltä jokin tuntuu tai maistuu. Vuorovaikutustilanteessa ihminen käyttää kaikkia aistejaan. Kokemus muodostuu usean eri aistin välityksellä. Läheisessä vuorovaikutuksessa katsekontakti, ääni, kosketus ja tuoksu sulautuvat yhteiseksi tiedoksi, kokemukseksi läheisyydestä. Aisteista yksinkertaisimmat, tunto-, haju- ja makuaisti, ovat kehittyneitä jo lapsen syntyessä. Ne mahdollistavat tottumisen tuttuun aikuiseen ja rauhoittavat kun syntyy tuttu aistikokemus, kuten äidin kosketus tai maidon tuoksu. Kuuloaisti opettaa tuntemaan läheisten äänet hyvin varhaisessa vaiheessa. Näköaisti on näistä monimutkaisin ja vaatii eniten tiedonkäsittelyä. Se kehittyy viimeisenä täyteen toimintaan. (Kehitysvammaliitto 2015.)

3 YHTEISÖ JA YHTEISÖLLISYYS

3.1 Mitä yhteisöllä tarkoitetaan opinnäytetyössämme

Yhteisö yleisimmillään viittaa käsitteenä siihen tapaan, jolla ihmisten vuorovaikutus toimii, yhteisyyteen, ihmisryhmää yhdistävään tekijään tai ihmisten välisiin suhteisiin. Yhteisö voidaan käsittää vastaavasti laajemmassa skaalassa yksilön ja yhteiskunnallisen tahon välisenä vuorovaikutuksena. Ryhmäidentiteetti syntyy, kun asioita tehdään konkreettisesti yhteisössä. Yhteisöllisyydellä viitataan yhteisön sisällä olevan vuorovaikutuksen ominaisuuteen, tapaan tai toimintaperiaatteeeseen. (Kaipio 2000, 11–12.) Pesässä henkilökunta muodostaa työyhteisön ja asiakkaat perheineen vertaisryhmän. Näiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta syntyy yhteisyys.

Pesässä toimitaan sovelletun yhteisökuntoutuksen periaatteella. Siihen kuuluvat muun muassa säännölliset yhteisökokoukset, keskustelu- ja toiminnallisia ryhmiä. Kuntoutusjaksolla tehdään tarvittaessa päihdeseuloja, keskustellaan yksilö- ja perhetasolla, ja havainnoidaan ja tuetaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. (Ensikoti toimintakertomus 2015, 14.) Ympäristön, hoivan sekä vuorovaikutuksen kokemukset vanhempien kanssa ohjaavat vauvan ja pienen lapsen aivojen toiminnallista kehittymistä. Lapsen psyykkistä kehitystä voivat ohjata jo varhaisetkin kokemukset, tämä johtuu aivojen rakenteesta, jossa toiminta muovautuu ja sopeutuu ympäristön vaikutuksille ja elimistön tarpeille. (Mäntymaa ym. 2016 a.)

3.2 Yhteisöllisyys kuntoutuksessa

Yhteisöpäivä on tärkeä osa Pesän yhteisöllisyyttä ja yhteisöllisyys olennainen osa päihdekuntoutusta. Yhteisöllisyys on parhaimmillaan samassa tilanteessa olevien ihmisten vertaistukea ja tasavertaisuutta. Jotta yhteisöllisyys voi syntyä, täytyy yhteisössä olla avointa viestintää, keskinäinen luottamus yhteisön jäsenten

välillä, toimivaa vuorovaikutusta sekä osallistumista yhteisön toimintaan. Yhteisön olemassaolo ei automaattisesti tarkoita yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyden muodostuminen vaatii luottamusta, vuorovaikutusta, avointa kommunikointia ja osallistumista yhteisön jäsenten kesken. Jotta yksilö voi kokea kuuluvansa yhteisöön, on hänen tunnettava olevansa arvokas, hyväksyty ja tarpeellinen. Tämä kaikki lisää yhteisöön kuuluvien yhteistä sosiaalista pääomaa. (Opetushallitus i.a.)

Yhteisöhoidolla tarkoitetaan yhteistä näkemystä yhteisöstä hoidon, kuntoutuksen ja kasvatuksen perustana. Kuntoutusta vaativista henkilöistä riippumatta, yhteisöhoidollisissa yksiköissä keskeisenä osana on toiminnallinen rakenne, joka rytmittää asiakkaiden aikaa. Tähän kuuluvat erilaiset työtehtävät, kokoukset ja terapiaryhmät. Yleensä henkilökunnan ja asiakkaitten toimintarakenteet eroavat, jo ero on suuri, on vaarana, että syntyy kuilu ryhmien välille. Yhteisökokoukset ovat erittäin tärkeä osa yhteisöhoitoa. Säännöllisten yhteisökokouksien päällimmäisenä tehtävänä on turvata avoin kommunikointi, käsitellä konflikteja ja tehdä päätöksiä. (Murto 1997, 239–240.)

3.3 Lapset osana kuntoutusyhteisöä

Yhteisöillä on suuri merkitys jo pienten lasten elämässä, yhteisöissä lasten identiteetti kehittyy. Yhteisöissä lapsi harjoittelee sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia taitoja, sekä oppii keskeisiä vertaiskulttuurin periaatteita. (Koivula 2010, 11.) Lapsella on synnynnäinen taipumus sosiaalisuuteen, mikä näkyy esimerkiksi pariviikkaisen vauvan suurempana reagoitina hymyllä ihmiselle kuin esineelle. (Mäntymaa ym., 2016 c.) Lapset leikkivät mielellään keskenään ja nauttivat toistensa seurasta, vaikka yhteinen leikki ei aina suju. Lapsi tarvitsee kuitenkin aikuisen johdonmukaista ja selkeää ohjausta, sisäistääkseen ohjeita, sääntöjä ja kieltoja. Alkuvaiheen rinnakkaisleikit, joissa lapset leikkivät rinnakkain, mutta eivät vielä samaa yhteistä leikkiä, muuttuvat vastavuoroisiksi ja monimutkaisemmiksi yhteisleikeiksi mentäessä kolmanteen ikävuoteen. Leikeissä esiintyy pitkiä tarinoita ja eri hahmoja. (Mäntymaa ym., 2016 d.; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 145,148.)

Osa Pesän lapsista ei ole päiväkodissa tai missään kerhossa, Pesä saattaa olla ainoa paikka jossa, he tapaavat toisia lapsia ja voivat harjoitella tarvittavia sosiaalisia taitoja. Lapset ovat mukana kuntoutuksessa Pesässä ja usein kuntoutusjaksot voivat olla pitkiä. Lapsilla on suuri merkitys siihen, millaiseksi arki muotoutuu kuntoutujille. George De Leonin (1997) mukaan lapsien mukana ololla kuntoutusyhteisössä on tärkeä rooli vanhempien kuntoutukseen sitoutumisen kannalta ja myös hoitoon hakeutumisen edesauttajana. Lasten kuntoutusyhteisössä mukanaolo on parantanut kuntoutujien itsetuntoa ja lasten ja vanhempien välistä suhdetta. Kuntoutusyhteisöt joissa lapset ovat mukana ovat parempia opettamaan, koska tällöin kuntoutujat saavat realistisemmän kuvan oikeasta maailmasta. Aikuiset voivat kohdata vaihtoehtoisia oppimiskokemuksia, koska vanhempina ja roolimalleina he ovat alttiimpia tutkimaan omaa perhedynamiikkaansa. Arkisilla seremonioilla on myös lasten takia suurempi merkitys ja heidän mukanaan olo voi tuoda yhteisökuntoutuksen kuntoutujille suuremman merkityksen oppimiinsa asioihin. (De Leon 1997, 117–118, 131.)

Lapsen saama hyöty yhteisöllisessä hoidossa De Leonin (1997) mukaan on intensiivinen huomio ja ammattimainen palvelu. Moni päihteitä käyttävän lapsi kärsii merkittävistä ongelmista, oppimisvaikeuksista tai huonosta motorisesta kehityksestä. He ovat myös usein erityishuomion tarpeessa. Lapsi hyötyy myös hänen vanhempiansa oppiessa hyvää vanhemmuutta, lapsenhoitoa, oikeanlaisen elämisen mallia ja tekemään ratkaisuja. Vanhemmat oppivat, että heidän valintansa vaikuttavat seuraavaan sukupolveen. Näitä taitoja vanhemmat oppivat yhteisön jäseniltä ja työntekijöiltä, joista osa voi olla entisiä kuntoutujia. (De Leon 1997, 147, 158–159.) Parhaimmillaan lasten mukana olo yhteisöllisessä kuntoutuksessa voi katkaista yli sukupolven siirtyvät ongelmat.

Kuntoutuksessa lapsen tulisi tuntea, ettei hänen arvokkuutensa tai tulevaisuutensa ole kiinni siitä, miten hyvin tai huonosti hänen vanhempansa kuntoutus sujuu. Lapsen on todellistuttava kuntoutuksessa, eli kaikkien aikuisten tulisi pystyä näkemään lapset tarpeineen tasavertaisina aikuisiin nähden. Jos lapsi kokee olevansa subjekti, eli aidosti osallinen kuntoutuksessa, hän oppii, että perheen ongelmista voidaan puhua ja niitä voidaan yrittää ratkaista yhdessä. Passiivinen

rooli kuntoutuksessa ei anna tilaa kehittyä. Lapsen tulisi aina olla keskiössä sosiaalipalveluissa. (Hyytinen 2007, 24–25.)

4 AVOPALVELUYKSIKKÖ PESÄN YHTEISÖPÄIVÄN KEHITTÄMINEN

4.1 Avopalveluyksikkö Pesä toimintaympäristönä

Avopalveluyksikkö Pesä kuuluu Helsingin ensikotiyhdistykseen. Helsingin ensikotiyhdistys on kansalais- ja lastensuojelujärjestö, joka perustettiin vuonna 1936. Helsingin ensikoti ry tuottaa suuren osan pääkaupunkiseudun tiiviistä vauva-perhe-työstä, tukemalla perheitä ja kehittämällä palveluja ja työskentelyä, sekä olemalla edelläkävijä. Pesän työ on ehkäisevää ja korjaavaa perhekeskeistä lastensuojelua, johon kuuluu vanhemmuuden arviointi. Siinä vahvistetaan vuorovai-
kutussuhteita, vanhemmuutta ja arjenhallintaa. Hoidollisen avopalvelun tarkoituksena on vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä turvallista kiintymyssuhdetta. (Helsingin ensikoti i.a. a.) Kuntien on (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417) tarjottava perheille riittävät tukimuodot, joihin Ensikodin palvelut kuuluvat.

Helsingin Ensikotiyhdistystä ohjaavat arvot:

Lapsi ensin! Lapsella on oikeus hyvään elämään. Lapsen oikeuksien toteutuminen on aikuisten vastuulla.

Jokainen meistä on arvokas. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus ohjaavat toimintaamme. Kunnioitamme yksilöllisyyttä ja toimimme asiakaslähtöisesti.

Muutos on mahdollista. Jokaisella on mahdollisuus kasvuun ja toivon säilymiseen.

Korkea ammattitaito. Ammatillisen osaamisen ylläpito ja kehittäminen palvelevat asiakasta.

Turvallisuus. Asiakasperheitten hoitoympäristö ja henkilökunnan työympäristö on turvallinen ja viihtyisä. Toiminta on taloudellisesti vakaata. (Helsingin Ensikoti 2015, 5–7.)

Pesä on Helsingin ensikodin avopalveluyksikkö, joka on erikoistunut päihde- ja vuorovaikutustyöskentelyyn. Se kuuluu valtakunnalliseen RAY:n rahoittamaan Pidä kiinni®-hoitojärjestelmään. Järjestelmän tavoitteena on tarjota riittävää tukea, jotta muutos elämän rakenteissa ja päihteen vanhemmuus mahdollistuvat. Vertaistuki muilta samassa tilanteessa olevilta sekä luottamus työntekijän ja asiakkaan välillä ovat työskentelyn perustana. Asioita tarkastellaan vanhemman ja vauvan näkökulmasta. (Helsingin Ensikoti i.a. b.)

Pesän työryhmä koostuu moniammatillisesta seitsemän hengen tiimistä. Tähän tiimiin kuuluu ohjaaja, sosiaalikasvattaja, vastaava sosiaalityöntekijä, psykologi, perheterapeutti ja Helsingin ensikotiyhdistyksen avopalveluiden johtaja. Pesän henkilökunnalla on laaja koulutus pohja ja vuosien ammatillinen kokemus perhe- ja päihdetyöstä. Henkilökunta on motivoitunut ja pitää huolta ammattitaidostaan kouluttautumalla ja aktiivisella itsensä kehittämisellä hakemalla uusinta tietoa ja tutustumalla muiden päihdepalveluiden toimintaan. (Hyvönen 2015).

Pesässä kuntoutetaan vanhempia, joilla on päihdeongelmia ja alle kolmevuotias lapsi, tai äitejä jotka ovat raskaana. Suurin osa asiakkaista on lastensuojelun, päihdehuollon ja korvaushoidon piirissä, ja saa näiltä tukea. Yhteistyökumppaneina ovat HAL-poliklinikka, erityispoliklinikka huume-, alkoholi- tai lääkeongelmallisille raskaana oleville, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin eli HUS:n sosiaalipediatrien yksikkö, lastensuojelu, päihdehuollonlaitokset, A-klinikat ja korvaushoitoa tarjoavat klinikat, Helsingin ensikoti sekä Oulunkylän ensikoti. Lisäksi Pesä tekee kuukausittain yhteistyötä kunnan sosiaalityöntekijän kanssa. Yhteistyökumppaneiden lisäksi työhön otetaan mukaan asiakkaiden omaa verkostoa kuten isovanhemmat ja muut perheen tärkeät ihmiset. Pesän työntekijät osallistuvat myös yhteistyökumppaneiden pitämiin asiakasperhettä koskeviin neuvotteluihin. Tärkeitä ovat myös yhteistyö- ja lähiverkostokokoukset, joissa perheen asioita, edistystä ja hyvinvointia käydään läpi yhdessä. Kunta myöntää maksusitoumuksen hoitoon. Pesään tullaan asiakkaaksi monella eri tavalla ja vaiheessa. Osa äideistä ja isistä tulee asiakkaaksi jo raskausvaiheessa ja osa saattaa mennä lapsen synnyttyä laitoshoidon esimerkiksi Oulunkylän ensikotiin ja

palata sieltä takaisin Pesään avopalveluun. Osa voi tulla, vaikka lapsi on jo vanhempi, kun tarvitsee apua päihdeettömänä pysymiseen ja apua vuorovaikutusongelmiin lapsen kanssa. (Hyvönen 2015.)

Pesässä käynti on asiakkaille vapaaehtoista, mutta usein lastensuojelu edellyttää asiakkailta säännöllisiä käyntejä. Jos asiakas ei saavu sovittuna aikana, hänelle soitetaan ja tiedustellaan syytä poisjäämiseen. Tarpeen vaatiessa henkilökunta voi suorittaa kotikäyntejä, jos se sopii asiakkaalle. Yleisesti asiakkaiden sitoutuminen hoitokäynteihin on hyvää ja he ovat tyytyväisiä. Perheet käyvät yksilö- ja perhetapaamisissa, joissa käydään läpi esimerkiksi heidän kuntoutumistaan, jaksamistaan, lapseen ja kodinhoitoon liittyviä asioita. Yksilö- ja perhetapaamisten lisäksi Pesässä on vaihtuvia ryhmiä vanhemmille yksin tai yhdessä lapsen kanssa. (Hyvönen 2015.)

Tärkeimpänä työmenetelmänä Pesässä käytetään Theraplay-hoitoa, jossa vahvistetaan ja rakennetaan päihdevanhemman ja lapsen välistä sensitiivisyyttä, hoivaa ja emotionaalista saatavilla oloa. Theraplay on leikkitehtävien avulla toteutettua, strukturoitua, aikuisen ohjaamaa terapeutista toimintaa, jossa vanhempi huomioi lapsen sanattomia viestejä ja aloitteita. Theraplayssa vanhemmalla on oma työntekijänsä apuna ja lapsella omansa. (Suomen Theraplay-yhdistys Ry i.a.) Pesässä Theraplay sessiot videoidaan ja terapeutti käy nauhan läpi ja antaa asiakkaalle palautetta, joka on aina positiivista. Yksi Pesän toimintaa ohjaava työmuoto on yhteisöllisyys, jolla pyritään vaikuttamaan tasavertaisuuteen, työn läpinäkyvyyteen ja vertaistukeen. (Hyvönen 2015.)

4.2 Avopalveluyksikkö Pesän yhteisöpäivä

Yhteisöllisyys ja vertaistuki näkyvät Pesässä yhteisöpäivinä, jolloin on yhteistä toimintaa. Vierailijat luennoivat aiheista, jotka liittyvät asiakkaisiin ja heidän kiinnostuksiinsa sekä pidetään yhteisökokous, jossa sovitaan yhdessä asioista sekä tiedotetaan Pesän asioista. Asiakkailta on kokouksessa mahdollisuus vaikuttaa tapahtumiin, ehdottaa ja äänestää heitä kiinnostavista vierailijoista ja luentojen aiheista. Pesässä juhlitaan yhdessä syntymäpäiviä, uusien asiakkaiden tuloa ja

lähtöä, sekä vauvojen syntymiä. Päivittäiset ruokailut yhdessä tukevat yhteisöllisyyttä ja vertaistukea. Lounas on luonteva osa hoitoa, jossa vanhemmat saavat käytännön neuvoja lasten ruokailuun ohjaajilta ja toisiltaan. Yhteisöpäivien luonteen tulisi olla demokraattinen, jotta kokemus vertaisuudesta vahvistuisi. Vaikka demokratia ei käytännössä kokonaan toteutuisikaan, tulisi kaikilla yksilöillä olla mahdollisuus kokea tasa-arvoisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta yhteisössä. Yhteisökokous on tärkeä ilmentymä. Jotta yhteisö olisi hyvä, pitäisi kaikkien yhteisössä ajaa samaa asiaa eli toipumista, joka sisältää keinoja ja kokonaisvaltaisen hoidon päämääriä. Yhteisölliset palaverit ovat merkittävä osa yhteisön toimintaa, ne voivat olla erilaisia tarpeiltaan ja aihepiireiltään. Palaveri voi sisältää ideointia, suunnittelua, niissä voidaan tiedottaa asioista tai ratkoa yhteisön ongelmia sekä epäkohtia. (Häkkinen 2013, 204.)

4.3 Yhteistyö ja tavoitteiden asettaminen Pesän kanssa

Helmikuussa 2016 pidettiin Pesässä palaveri, jossa pohdimme yhdessä henkilökunnan kanssa mahdollisia kehittämiskohteita. Yhteisöpäivä, ja erityisesti lasten huomioiminen sen toiminnassa, nousi tärkeimmäksi kehitystarpeeksi. Vanhemmat voisivat keskittyä omaan yhteisöpäiväänsä ja lapset saisivat heille suunnattua toimintaa ja sosiaalisia kosketuksia muihin lapsiin. Näin koko perhe hyötyisi ja kuntoutuisi.

Opinnäytetyömme tavoitteet muotoituivat Pesän toiveiden ja tavoitteiden pohjalta. Opinnäytetyömme sisälsi myös pysyvän tuokioille toimintamallikansion (LIITE 1), jota Pesän vapaaehtoiset, henkilökunta ja opiskelijat voisivat jatkossa hyödyntää ohjatessaan tuokioita. Toimintamallikansion tekeminen mahdollistaisi toiminnan jatkumisen yhteisöpäivinä. Pesä kaipasi työkalua joka olisi nopea ja helppo käyttää. Kansion tuli sisältää hyvin suunnitellut ja helposti seurattavat ohjeet toimintatuokioihin. Pesän toiveena oli, että tuokiota kehitetään lasten näkökulmasta ja samalla parannetaan heidän yhteisöpäivänsä toimivuutta. Pesä toivoi myös, että toimintatuokiot olisivat elämyksellisiä ja aisteja hyödyntäviä. Näistä toiveista ja tavoitteista rakensimme neljä toimintatuokiota lapsille, jotka jaettiin eri

aisteja aktivoiviin teemoihin. Lähtökohtina olivat lasten oma yhteisöllisyys, vertaistuki ja hauska yhdessä tekeminen, joka edistäisi heidän sosiaalista kasvuaan (Koivula 2010, 154).

Työstimme ideoitamme kevään ja kesän 2016 aikana. Tarkoituksena oli, että vapaaehtoisia olisi mukana toiminnassa heti kun aloittaisimme toiminnallisten hetkien pitämisen, jotta rakenne ja idea hahmottuisi heille. Näin ohjausvastuu siirtyisi heille luontevasti meidän jälkeemme. Tarkoituksena oli myös, että vapaaehtoiset voisivat olla meille apukäsinä sylvauvojen kanssa ja seurata toiminnan ideaa käytännössä. Toteutuksen lähestyessä ilmeni, ettei Pesällä ollut vapaaehtoisia hankkeen käyttöön. Vapaaehtoisten poissaololla ei ollut vaikutusta itse tuokion rakenteeseen. Näimme tässä vaiheessa mahdollisena ongelmana sylvauvojen osallistumisen tuokioihin, jos osallistujia olisi paljon.

Ennen ensimmäistä toimintakertaa tapasimme Pesän työntekijöiden kanssa ja kävimme läpi käytännön asioita. Pesän henkilökunnalle lähetimme mainoksia Pesän yhteisöpäivään ja lasten osuuteen liittyen, joiden avulla he mainostivat yhteisöpäiviä asiakkailleen (LIITE 2. Yhteisöpäivän mainokset). Lopullisiksi yhteisöpäiviksi sovimme 31.8.2016, 28.9.2016, 19.10.2016 ja 16.11.2016.

Jokaiselle kerralle asetimme lisäksi pienemmät tavoitteet; kaikilla olisi mukavaa turvallisessa, hyväksyvässä ilmapiirissä, lapsia osallistutetaan toimintaan ja rohkaistaan vuorovaikutukseen keskenään. Toiminnan tulee olla aktivoivaa ja virikkeellistä, joka kehittää lapsen sosiaalisia taitoja, sekä samalla aktivoida eri aisteja. Osatavoitteena oli mahdollistaa vanhempien helpompi osallistuminen omaan yhteisöpäivän yhteisökokoukseensa, heidän voidessa luottaa lasten turvallisuuteen ja viihtyvyyteen sen aikana. Opinnäytetyömme toteutetuista toiminnallisista hetkistä hyötyvät ensin perheiden lapset, mutta myös vanhemmat ja henkilökunta. Tavoitteenamme oli, että opinnäytetyö istuu Pesän sekä Ensi ja turvakotien liiton henkeen ja arvoihin.

5 TOIMINNAN SUUNNITTELU

5.1 Toimintatuokion rakenteen suunnittelu

Alussa päätimme, että jokainen kerta tulisi perusrungoltaan olemaan sama, toiminnallisen osuuden teeman vaihtuessa. Rungon pysyvyys mahdollistaa mallin rakentamisen ja tuo lapsille ennakoitavuutta ja siten turvallisuuden tunnetta. Työryhmän kanssa oli keskusteltu mahdollisuudesta rakentaa elämyksellisiä toiminta-tuokioita, joissa kaikki aistit ovat roolissa. Tästä syntyi ajatus rakentaa tuokioiden toiminta perustuen perusaisteihin, vaihtaen fokusta joka kerralla. Aluksi määriteltiin käytettävät perusaistit, eli näkö-, haju-, maku-, kuulo- ja tuntoaisti, joiden tarkoitus on auttaa havainnoimaan ympäristöä. Suunnittelimme Pesän yhteisöpäivään neljä toiminnallista tuokiota näiden pohjalta. Näkö- ja kuuloaistille laulu ja laululeikki, näkö- ja tuntoaistille maalausta ja askartelua, satuhierontaa, jossa tunteminen ja kuuleminen ovat pääosassa, ja viimeiselle kerralle haju- ja tuntoaisteja aktivoimaan leivontaa, päätösjuhlan muodossa.

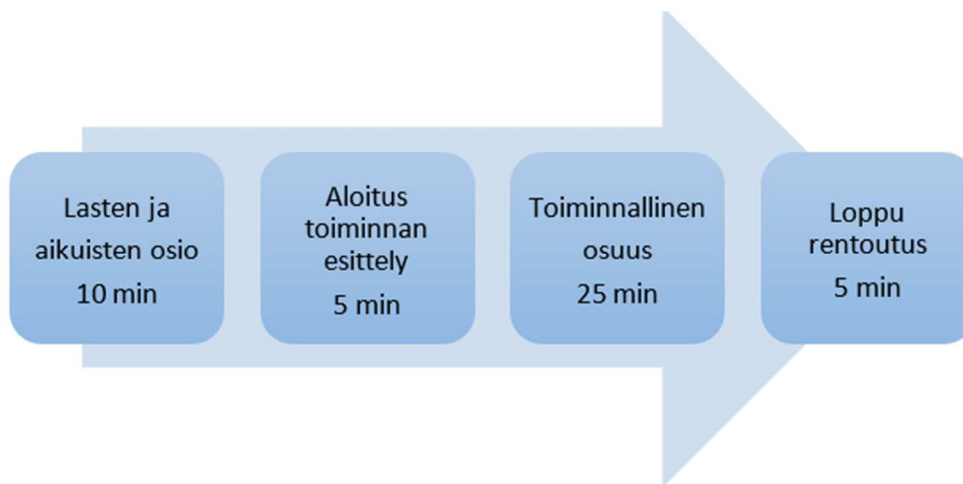
Tarkoituksena työssämme oli ottaa erityisesti lapset huomioon. Toiminnan suunnittelemisessa ja ohjaamisessa otimme huomioon lapsen luontaisen kiinnostuksen ja kyvykkyyden. Sillä, että voi ilmaista itseänsä kokonaisvaltaisesti ja monella eri tavalla, on merkityksensä. Jokainen lapsi ilmaisee itseään omalla tavallaan ja omaa omanlaisensa vahvuudet. Lapset myös kehittyvät eri tahtiin, joka omalta osaltaan vaikuttaa ilmaisuun ja taitamiseen.

Koska tarkoituksena oli rakentaa pysyvä malli Pesän tulevien vapaaehtoisten käyttöön, toimintakerroista tehtiin toimintamallikansio, jossa jokainen toimintakerta esiteltiin. Kansio sisältää tiedot siitä, mitä tuokiossa tehdään, mitä tarvikkeita tuokioon tarvitaan, tuokion ajankäytön, sekä muut tarvittavat huomiot.

Ohjattu toimintatuokio kestää yhteensä noin 45 minuuttia. Tuokio koostuu neljästä eri toimintaosuudesta. Ensimmäinen 10 minuuttia on lasten ja aikuisten yhteinen osio. Tämän jälkeen siirrytään lasten kanssa erilliseen heidän toiminta-

tuokiollensa varattuun tilaan, toiminta aloitetaan noin 5 minuuttia kestävällä aloituksella, jossa lapset toivotetaan tervetulleeksi ja kerrotaan sen kertaisesta toiminnasta. Aloituksen jälkeen toiminnalliselle hetkelle on varattu aikaa 25 minuuttia. Toimintatuokio päättyy loppurentoutukseen, jolle on varattu aikaa 5 minuuttia. Toimintatuokio alkaa kello 10.45 ja päättyy klo 11:30. Yhteisökokouksen/toiminnallisen hetken jälkeen on tarjolla yhteinen lounas Pesän keittiössä. Turvallisuutta luodaan toistuvalla, pysyvällä mallilla.

Toiminnan ennakoitavuus ja rakenteen pysyvyys ovat erityisen tärkeitä, kun ryhmän osallistujat ovat traumatisoituneita. Aikatauluissa pysyminen vaatii, että ohjaajat ovat tietoisia osioiden kestosta ja mahdollisista poikkeamista. (Ruismäki ym. 2016, 238–239.) Toimintatuokio noudattelee kuvassa 1 esitettyä kaavaa.

KUVA 1. Toimintatuokion rakenne

Lasten ja aikuisten yhteisen osion tarkoituksena on vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen tukeminen. Lisäksi se auttaa vanhempia luottamaan lapsensa hetkeksi jonkun toisen hoivaan. Alun yhteisen leikkihetken tarkoituksena on myös helpottaa lapsen eroamista vanhemmastaan. Luottamusta luodaan esittelemällä ohjaajat toiminnan ensimmäisellä kerralla ja aina kun paikalla on uusia perheitä sekä jakamalla senhetkisiä kuulumisia ohjaajien ja perheiden kanssa. Tämän jälkeen lauletaan yhdessä jokaiselle paikallaolijalle erikseen ”tervehdyslaulu/alkulaulu” ”Onko Nimi täällä, millaisella päällä?” Jokainen paikallaolija saa kertoa millä päällä on ja mitkä ovat hänen ajatuksensa juuri nyt. Kuulumiskierroksen jälkeen

kerrotaan tuokion ohjelmasta, eli mitä tehdään sillä kerralla lasten kanssa. Tämänkin tarkoituksena on vahvistaa luottamusta ja yhteistyötä vanhempien kanssa. Avoimuus ja avoin ilmapiiri ovat yksi toiminnan tukipilareista. Vanhempien ja lasten yhteisen toimintatuokion lopuksi jokainen perhe/osallistuja saa ottaa pussista laulun tai lorun, joka sitten lorutellaan tai lauletaan yhdessä. Idea laulu- ja lorukortteihin tuli suunnitellessamme sisältöä, joka on helppoa toteuttaa, vähän aikaa vievää ja johon voivat kaikki osallistua. Mukaan valikoitui sekä laulu- että lorukortteja, joiden valikoimaa voidaan haluttaessa vaihdella tai sekoittaa tarpeen mukaan. Korteilla voisimme tarvittaessa myös täyttää tyhjiä hetkiä lasten omassa tuokiossa. Valikoimme kortteihin meille tuttuja lauluja ja loruja. Kokemuksesta tiesimme, että lasten toiminnassa tarvitaan selkeä alku ja loppu – tämä huomioitiin tuokioiden rakenteen suunnittelussa.

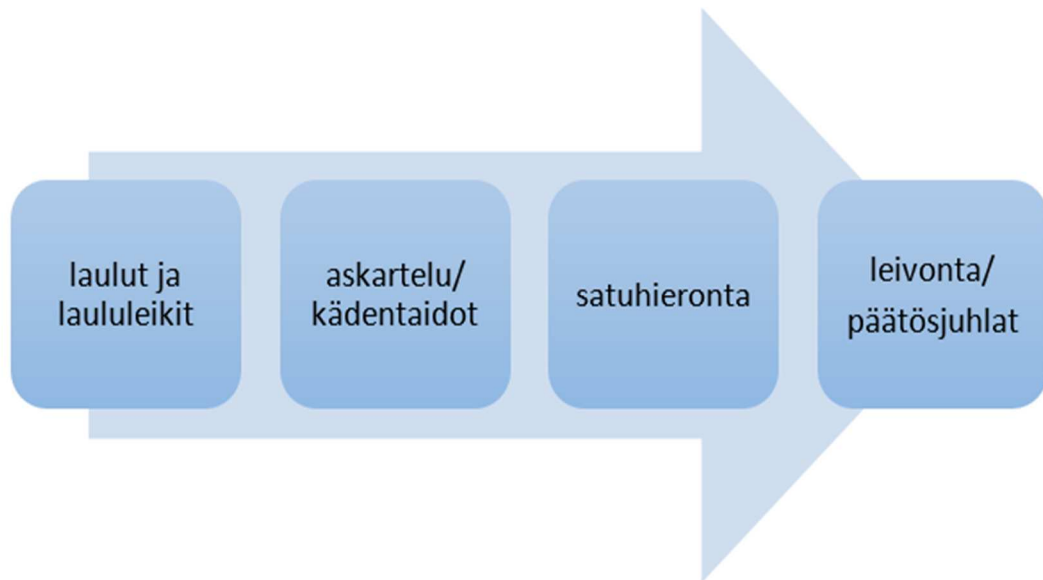
Aloitukset ja toiminnan esittely, toiminnallinen osuus aloitetaan toivottamalla kaikki tervetulleeksi ja iloitsemalla siitä, että he ovat tulleet paikalle. Ohjaajien lisäksi lapsia huomioi ryhmän oma maskotti, käsinukke, jolle lapset saavat antaa nimen ensimmäisellä kerralla. Käsinukke kiertää jokaisen lapsen luona pajaamassa tai muuten huomiomassa lapsen alkulaulun aikana. Alkulaulu on ”Kukahen se täällä tänään on”, jossa toivotetaan jokainen osallistuja erikseen tervetulleeksi. Näin lapset tulevat huomioiduksi jokainen henkilökohtaisesti. Halusimme kohdata jokaisen lapsen yksilönä, joten oli luontevaa valita alkuun laulu, jossa käydään jokainen lapsi nimeltä läpi. Toimintatuokion maskottina toimi käsinukke joka lisättiin lasten iloksi alkulauluun. Aikaisemmasta kokemuksestamme tiesimme maskotin toimivan lasten kanssa hyvin. Alkulaulun jälkeen kerrataan ja ohjeistetaan lapsille vielä senkertaisen tuokion toiminta.

Toiminnallisessa osuudessa lapset pääsevät toteuttamaan heille suunniteltuja toiminnallisia hetkiä. Toiminnallinen sisältö vaihtelee.

Loppurentoutus päättää toimintatuokion joka kerta. Pidetään yhteinen loppurentoutus, jonka taustalla soi joka kerralla sama loppulaulu ”Mä kuljen metsätietä”, lasten maatessa patjalla. Lasten yläpuolella heilutetaan kevein, hitain liikkein ohutta liinaa. Musiikin loputtua kysytään vielä lasten mielipidettä toimintakerrasta suullisesti sekä tunnenaamakorttien avulla.

5.2 Toiminnallisten teemojen sisällöt

Toimintatuokiot jaettiin elämyksellisiin ja aisteja aktivoiviin teemoihin. Tuokioiden järjestys suunniteltiin niin, että edetään aluksi helpommin lähestyttävien aiheiden kautta (KUVA 2).

KUVA 2. Toiminnalliset kerrat

Laulut ja laululeikit ovat turvallinen ja helppo tapa tutustua. Kun lapsi on oppinut kielen perusteet, musiikki ja laulaminen ovat keinoja, joilla hänen kieltään voi rikastuttaa. Ne antavat myös työkaluja kieleen liittyvien havaintojen tekemiseen. Varhaiskasvatuksen aikana saatu musiikillinen opetus on suoraan yhteydessä lapsen lukemaan ja kirjoittamaan oppimisvalmiuksiin. Musiikki mahdollistaa myös viestimisen ei-sanallisella tasolla, esimerkiksi vauvojen kanssa. Musiikki kuuluu kokonaisvaltaiseen kasvatukseen. (Ruokonen 2011, 67–69.)

Ensimmäisellä kerralla esitellään maskotti. Lapsille esitellään lorupussi ja kukin saa ottaa sieltä vuorollaan yhden lorukortin, joka sitten luetaan ääneen ja kuva näytetään lapsille. Lorujen jälkeen seuraa lauluhetki. Laulut valikoituvat sen mukaan mitä osataan jo valmiiksi. Lauluihin on hyvä ottaa mukaan säestys, esimerkiksi Spotifyn tai vastaavan palvelun valmiiksi tehty soittolista. Ensimmäisiin lau-

luihin otetaan soittimet mukaan, muuten lauletaan ilman soittimia. Soittimet valikoituvat sen mukaan mitä Pesästä löytyy lapset saavat itse valita oman soittimensa näistä. Mukana tuokiossa on laululeikkejä, jotka yleisesti ovat lasten mieleen. Yksi kappale pelkästään kuunnellaan ja sen aikana puhalletaan saippuakuplia, joita lapset saavat puhkoa. Viimeisenä kuunnellaan loppurentoutuslaulu.

Askartelussa hyödynnetään sitä, että motorisesti leikki-ikäiset lapset ovat jo taitavia ja oppivat mielellään uusia taitoja ja asioita. (Mäntymaa ym., 2016 e.) Hienomotoristen taitojen avulla lapsi osaa jo käsitellä saksia ja napittaa nappeja, mutta on muistettava että, lapselta ei tule vaatia liikaa, koska taidot ja kyvyt ovat vielä kehitys vaiheessa. Leikkiminen ja asioiden tekeminen lisäävät lapsen motorista kehitystä sekä mielikuvitusta. Toimielias leikki-ikäinen haluaa yhä enemmän tehdä asioita itse ja paikoillaan istuminen on vaikeaa. Noin nelivuotiaana lapsi jaksaa keskittyä puolikin tuntia häntä kiinnostavaan puuhaan. Lapsen kanssa yhdessä olemisellä ja tekemisellä on suuri merkitys lapsen kehitykselle. (Sosiaali ja terveysministeriö 2004, 91-92, 150.)

Askartelu suunniteltiin lapsille sopivaksi ja siten että sitä on helppo soveltaa eri ikäisille lapsille. Sormivärien on oltava myrkyttömiä ja väreinä sellaisia mitä voi antaa myös vauvojen käyttöön. Askartelunaiheen valikoimme vuodenajan mukaan. Syksyyn sopivat hyvin sadepisarat ja sateenvarjo. Sadepisaroita on helppo maalata sormenpäillä paperille. On hyvä tarjota vaihtoehto työlle, kuitenkin niin että pitää kiinni sormenpäillä maalaamisesta. Vaihtoehtona leppäkerttu ja sen pilkut sopivat myös hyvin. Ennen tuokiota tehdään askartelu mallit lapsille havainnollistamaan päivän teemaa. Lapsen valinnan mukaan piirrettään joko sateenvarjon tai leppäkertun muoto valmiin mallin mukaisesti halutun väriselle paperille. Kuvio leikataan irti paperista, minkä jälkeen lapsi saa valita haluamansa värisen paperin työlleen. Kuvio liimataan paperiin, jonka jälkeen lapsi pääsee maalamaan sormiväreillä sadepisaroita tai pilkkuja. Lapsi voi maalata kuvioita myös sateenvarjoon tai muualle paperille. Pienempiä lapsia ajatellen on hyvä leikata muutama kuvio valmiiksi jolloin riittää, että käyttää liimaa ja värejä.

Satuhieronnessa kerrotaan tarinaa ja samalla kuvitetaan kertomusta hierottavan keholle. Sadun tapahtumat maalataan käsillä hierottavan selkään, käsiin, jalkoihin ja pään alueelle. Tarinaa kerrottaessa kahta aistikanavaa hyödyntäen, pysyy keskittyminen paremmin tarinassa, ja läsnäolon tunne voimistuu. Nämä läsnäolon hetket lähentävät osallistujia ja heidän keskinäinen luottamuksensa vahvistuu. (Tuovinen 2014, 13.)

Satuhieronta mahdollistaa myönteisten ja tärkeiden arvojen opettamisen lapselle myönteisen kosketuksen ja tarinankerronnan keinoin (Tuovinen 2014, 9). Luottamus- ja kiintymyssuhteet vahvistuvat ja samalla itsetunto vahvistuu oman arvokkuuden kokemisen kautta. Elämänlaatu parantuu jakamattoman huomion hetkien myötä. (Tuovinen 2014, 12.)

Kuka vaan voi toteuttaa satuhierontaa, spontaanisti tai rutiinin osana, kunhan muistaa että kosketukseen on pyydetty lupa ja osallistumisen on aina oltava vapaaehtoista, rajojen oppiminen on tärkeätä. Tämä mahdollistaa koskettamisen sääntöjen oppimisen luontevasti varhaisella iällä. Ketään ei saa houkutella tai lahjoa osallistumaan. Satuhieronnan tulisi tapahtua rauhoitetussa tilassa ja siihen pitäisi varata riittävästi aikaa, jotta tilanteessa ei ole kiirettä. Satua kerrottaessa tulee tarkkailla äänensävyjä ja tauottaa tarinaa sopivissa kohdissa. (Tuovinen 2014, 15.)

Satuhieronta on hyvä aloittaa ja lopettaa selkeästi, esimerkiksi laskemalla molemmat kädet hetkeksi keskiselän päälle vierekkäin. Ele kertoo koska satu alkaa, ja vastaavasti koska se loppuu. Hierottavalle se luo turvallisuutta. Tassuttelu, mittarimato, sateenropina, auringon säteet ja monet muut satuhierontaotteet löytyvät *Satuhieronta-kirjasta*, ja satuhierontaotteita voi keksiä itse lisää. (Tuovinen 2014, 22–24.)

Satuhieronta aloitetaan kysymällä lapsilta lupa siihen, että heihin saa koskea. Riippuen lapsista ja senhetkisestä tilanteesta vaihtoehtoja toteutukselle tulee olla muutamia. Maalaus ja eläintenhoito ovat helppoja vaihtoehtoja, jos satu-hieronta on uusi asia. Maalauksessa lapsi saa valita maalattavat värit sekä sen mitä ruumiinosaa maalataan ja millä välineellä, eli esimerkiksi peukalo punaisella ja väline

on sivellin. Maalajaan ja maalattavan vuoroja voidaan vaihdella. Eläintenhoi-
dossa lapset saavat keksiä eläimen jota hoidetaan. Sitten mietitään yhdessä, mi-
ten kyseistä eläintä voidaan hoitaa, esimerkiksi kissaa voi pajjata. Tässäkin osia
voidaan vaihdella. Mukana on myös satuja, jota voidaan lukea ääneen niin, että
samalla piirretään tarinaa lapsen selkään (esimerkiksi prinsessa/prinssi). Satu-
hierontatuokioon on hyvä varata eri vaihtoehtoja, kun ei tiedetä miten lapset suh-
tautuvat kosketukseen. Varataan mukaan myös loru-kortit.

Leivonta on hauskaa ja aisteja stimuloivaa toimintaa, lapsi voi havainnoida taiki-
nan koostumusta kädessä ja haistaa paistuvien pullien tuoksun. Lapsi haluaa olla
mukana kodin arki askareissa ja oppia uusia asioita, yhdessä oleminen ja teke-
minen ovat lapsen kehityksen kannalta merkityksellistä (Sosiaali- ja terveystoimi-
nisteriö 2004, 91). Lapsi haluaa synnyntäisesti oppia uutta, kerrata asioita ja tois-
taa niitä. Hän harjoittelee ja oppii, ja uudet asiat lapsi kohtaa kokonaisvaltaisesti,
käyttäen kaikkia aistejaan. Vuorovaikutuskokemukset ihmisten ja ympäristön
kanssa auttavat lasta liittämään asioita ja tapahtumia toisiinsa ja rakentaa omia
käsitteitään ja ymmärrystä. Kun lasta kiinnostaa joku asia ja hän innostuu, on
oppiminen myös hänelle helpointa. Mielekäs tekeminen, kuten leivonta, jossa te-
keminen ja lopputulos ovat konkreettisia ja kaikkia aisteja aktivoivia, antaa lap-
selle onnistumisen ja oppimisen tunteita, ja sitä kautta iloa. (Stakes 2005, 18.)

Päätösjuhlaa ja leivontaa varten tilataan tarvikkeet pullataikinaan etukäteen. En-
nen yhteisöpäivän alkua tulee tehdä taikina valmiiksi, jotta leipomaan päästään
heti. Taustalle laitetaan soimaan musiikkia. Pullataikina lapsi saa tehdä millaisia
pullia tahansa, taikinaa saa myös maistaa. Lasten pullat paistetaan ensimmäi-
senä uunissa, minkä jälkeen ne laitetaan kauniisti esille. Lounaan jälkeen yhtei-
söpäivään osallistujat pääsevät kahvin kanssa syömään vastaleivottuja pullia.
Leivontahetki toteutuu Pesän keittiössä, joten loppurentoutusta ei viimeisellä ker-
ralla pidetä.

6 TOTEUTUS

6.1 Toimintatuokioissa käytetyt tilat

Aikuisten ja lasten yhteinen osio pidettiin samassa huoneessa, jossa aikuisten yhteisökokous pidettiin myöhemmin. Tila oli suuri ja avara. Huoneesta oli kulku huoneeseen, jossa lasten osuus pidettiin. Huoneiden välinen ovi jätettiin raolleen. Käyttämämme huone oli yhden työntekijän työhuone, jossa oli kirjoituspöytä, tietokone, kaappeja ja sohva. Lapsia oli enimmillään kolme, ja tila vaikutti riittävältä tälle määrälle. Toiminta tapahtui lattiatasossa, jonne oli aseteltu patjoja. Musiikkihetken tila vaikutti toimivalta ja musiikki kuului selvästi. Ensimmäisellä kerralla huoneessa oli leluja, joilla yksi lapsi leikki tuokion aikana. Myöhemmillä kerroilla leluja ei huoneessa ollut. Viimeisen kerran osuus pidettiin Pesän tilavassa keittiössä. Useamman ihmisen samanaikaisesti käyttäessä keittiötä se tosin kävi ahtaaksi.

6.2 Ensimmäinen toimintatuokio: Laulu ja laululeikit

Ennen tuokiota valmistelimme sekä kokoushuoneen, jossa olisimme vanhempien ja lasten kanssa, että lasten omalle osuudelle varatun huoneen. Yksi Pesän omista ohjaajista tuli mukaamme, koska lapset saattaisivat vierastaa ja tutun ohjaajan mukanaolo voisi helpottaa vanhemmista eroamista. Kävimme yhdessä läpi mitä kumpikin meistä tekisi ja kaikki tarvittavat.

Perheitä saapui paikalle kaksi. Ensimmäiseksi tulleeseen perheeseen kuului äiti ja kaksivuotias lapsi. Toiseen perheeseen kuului äiti, isä ja neljävuotias lapsi. Yhteisöpäivän aloitus myöhästyi, mistä johtuen aiottu vanhempien ja lasten yhteinen loru-/laulupussihetki jäi pitämättä. Yhteisöpäivä aloitettiin Pesän ohjaajan johdolla minkä jälkeen esittelimme itsemme ja kerroimme opinnäytetyöstämme sekä siitä mitä tänään teemme. Lauloimme tutustumislaulun käyden kaikki huoneessa olevat läpi. Sitten siirryimme viereiseen huoneeseen, jossa esittelimme käsinuken, joka olisi mukana tuokioissamme. Lapset saivat keksiä käsinukelle nimen. Nimen

saatuaan Nallekarhu toivotti tervetulleeksi kaikki yksitellen. Aluksi otimme loru-pussin, mutta kumpikaan lapsista ei halunnut tai uskaltanut ottaa loruja, ja niinpä Nallekarhu ja Päivi nostivat yhden lorun. Luimme lorut ja esittelimme korteissa olevat kuvitukset. Musiikkikappaleita soitimme seitsemän. Kahden ensimmäisen kappaleen aikana lapset saivat valita itselleen soittimet. Soittimien keräämisen jälkeen oli vuorossa lauluja, joihin on leikki. Pieni metsälintu -laulun aikana puhalsimme saippuakuplia, joita lapset saivat poksautella. Viimeisen kappaleen aikana oli rentoutushetki, jolloin lapset kävivät patjan päälle selälleen makaamaan. Kappaleen aikana hulmutimme tähtihuivia lasten yläpuolella musiikin soidessa. Viimeisen kappaleen jälkeen kiitimme Nallekarhun kanssa kaikkia osallistujia ja kehuimme heitä. Näytimme lapsille tunnenaamakortit ja kerroimme millaista tunnetta mikäkin niistä tarkoittaa. Pyysimme lapsia valitsemaan kortin, joka kuvastaa millaista heidän mielestään oli sillä kerralla ollut toimintatuokiossa. Tuokion jälkeen siivosimme tavarat huoneista omille paikoilleen.

6.3 Toinen toimintatuokio: Askartelu ja kädentaidot

Aiheena olivat syksyn sadepisarat sormiväreillä painaen kartongille, johon on liimattu toisesta kartongista leikattu sateenvarjo. Pienimmille tehtiin valmiiksi pohja, johon he voivat painaa sormilla pisaroita.

Olimme tehneet malliaskartelut jo ennakkoon, jotta lasten olisi helpompi hahmottaa mitä askartelemme. Poistimme huoneesta lelulaatikot ja jumppapallon, jotta ne eivät aiheuttaisi häiriötä lapsien keskittymiseen. Perheitä saapui paikalle kaksi, joista toiseen perheeseen kuului nelivuotias lapsi ja toiseen perheeseen alle yksivuotias lapsi. Yhteisöpäivä aloitettiin Pesän olohuoneessa, jossa myös yhteisökokous pidettiin. Pesän ohjaaja aloitti yhteisöpäivän ja sen jälkeen esittelimme itsemme ja sen miksi olemme Pesässä. Lauoimme edellisestä kerrasta tutun tutustumislaulun. Kerroimme vanhemmille ja lapsille mitä tekisimme toimintatuokiossa ja pyysimme luvan lapsen viihtyvyyden havainnointiin. Lauoimme tutustumislaulun käyden läpi kaikki paikallaolijat. Suunniteltu loru/laulukorttihetki ei toteutunut koska olimme aikataulusta jäljessä jo aloittaessamme.

Siirryimme lasten ja Pesän harjoittelijan kanssa viereiseen huoneeseen, jossa Nallekarhu toivotti jokaisen lapsen iloisena tuokioon. Taustalla soitimme edelliseltä kerralta tuttuja lastenlauluja. Kerroimme lapsille mitä askartelemme ja näytimme valmiit mallit. Yksi lapsista ei halunnut käyttää sormivärejä, jolloin hänelle haettiin vahaliidut. Tärkeintä oli lapsen osallistuminen ja hauskan tekemisen sekä onnistumisen kokeminen eikä se, että aiottu toiminta tapahtuu suunnitellusti. Toinen lapsista oli iältään liian nuori toteuttamaan aiottua askartelua sellaisenaan ja hänen kohdallaan toteutimme työn käyttämällä toista tekniikkaa. Harjoittelijan avustuksella teimme lapsen jalkapohjasta askelluskuviot kartonkiin. Pienempi lapsi poistui tuokiosta aikaisemmin äitinsä hakiessa hänet syömään.

Viimeiseksi lauloimme saman loppurentoutuslaulun kuin edellisellä kerralla ja käytimme samaa tähtihuivia. Lapset saivat taas arvioida tunnenaamakorteilla, kuinka heidän mielestään tuokio oli onnistunut. Arvion saimme vain yhdeltä lapselta. Vanhemmat lopettivat kokouksen ja sitten kaikki siirtyivät lounaalle.

6.4 Kolmas toimintatuokio: Satuhieronta

Pesän terveydenhoitajaopiskelijan kanssa sovimme, että hän tulee mukaan tuokioon, jos paikalle tulee alle vuoden ikäisiä. Laitoimme valmiiksi huoneen, jossa toimintatuokio pidettiin.

Toimintatuokioon saapui kolme perhettä, joissa jokaisessa perheessä oli yksi lapsi. Yhteisöpäivään osallistuvat perheet olivat myöhässä mikä vaikutti aikataulun viivästymiseen. Yksi perheistä oli enemmän myöhässä saapuen puolivälissä tuokiota. Myöhästyminen muutti tuokion rakennetta epävakaammaksi. Koska tuokioon osallistui alle vuoden ikäinen lapsi, oli Pesän harjoittelija mukana. Päivi kertoi mistä satuhieronnassa on kyse ja opasti liikkeitä. Terveydenhoitajaopiskelija halusi toteuttaa satuhieronnassa pienemmälle lapselle ja se tuntui luontevalta, sillä lapsi oli hänen sylissään. Yksi lapsista ei halunnut, että häntä hierotaan, ja hänen toivettaan kunnioitettiin mutta hänelle kuitenkin kerrottiin, että hän voisi itse hoivata pehmoleluaan. Yksi lapsista taas istui Kirsin sylissä ja pajasi Kirsin

kämmentä, hän paijasi myös Päivin kämmentä. Satuhieronnassa toteutimme ”kevyemmän” version ja yhden saduista vain luimme. Koska tuokio ei onnistunut suunnitellulla tavalla, luimme loruja lorupussista kaikkien kolmen lapsen kanssa. Pienempi lapsista siirtyi ruokailemaan ennen rentoutusta.

Lopuksi pidimme rentoutushetken, jossa käytimme tähtiliinaa ja soitimme tutun laulun. Tämän jälkeen siirryimme viereiseen huoneeseen, jossa vanhemmat olivat juuri lopettelemassa omaa kokoustaan. Koska yksi perheistä oli tullut myöhässä eikä ollut kuullut, infoa satuhieronnasta, lupasimme lähettää sähköpostilla Pesään koosteen satuhieronnasta (LIITE 3) ja tiedot lähteenä olleesta kirjasta. Olohuoneesta kaikki siirtyivät keittiöön syömään yhteistä lounasta.

6.5 Neljäs toimintatuokio: Leivonta

Neljäs ja viimeinen kerta varattiin leivonnalle ja päätösjuhlille. Pesän ohjaajat esittivät toiveen sopsiko, että leivonta hetkessä leivottaisiin isille, koska heiltä oli jäänyt edellisen viikon isäinpäivä juhlimatta. Se sopi hyvin meille molemmille. Teimme taikinan valmiiksi tarvikkeista, jotka olivat tilattu ennakkoon.

Toimintatuokioon osallistui kaksi perhettä, joihin molempiin kuului yksi lapsi ja molemmat vanhemmat. Perheet saapuivat Pesään ajoissa, mikä oli aikataulullisesti hyvä, koska Pesässä oli ulkopuolisia toimijoita esittelemässä toimintaansa, mikä vaikutti Pesän rutiineihin ja aikatauluun. Alkuhetki pidettiin yhteisön jäsenten ja vierailijoiden kanssa poikkeuksellisesti keittiössä, jossa kerroimme, mitä olemme ja mitä tänään teemme. Tutustumislaulu laulettiin vain lapsille aikataulullisista syistä. Lapset tulee aina huomioida aikatauluista huolimatta ja vaikka aikuisten huomioimiseen ei jäisi aikaa. Tämän jälkeen aikuiset siirtyivät olohuoneeseen. Keittiöön jäivät meidän lisäksi lapset ja yksi äideistä. Me annoimme lapsille palat taikinaa ja otimme myös itsellemme taikinaa, jotta voisimme näyttää mallia. Toinen lapsista oli niin pieni, että häntä piti pitää sylissä. Annoimme lasten vapaasti käsitellä taikinaa, varmistellen välillä haluaako lapsi, että autamme. Pienen hetken kuluttua lapsen äiti pääsi lähtemään olohuoneeseen, jossa pidettiin aikuisten osuus yhteisöpäivästä. Leivonnan alkuvaiheessa toinen

meistä oli ottanut esille pellit johon pullat saisi laitettua. Osoittautuikin ettei peltejä ollut tarpeeksi. Emme saaneet uunia heti käyttöömme ja se vaikutti aikatauluun ja toiminnan loppuun saattamiseen. Priorisoimme lasten isilleen tekemät pullat ensimmäiseksi paistumaan ja loput paistuivat lounaan aikana.

Lounaan yhteydessä keräsimme vanhemmilta ja lapsilta suullisesti palautetta sekä pyysimme vanhemmalta lapselta tunnenaamakorteilla arviota tuokion onnistumisesta. Tiedustelimme myös kehitysehdotuksia vanhemmilta. Lounaan jälkeen nautimme pullakahvit ja lapset saivat vielä viedä loput omat pullansa kotiin.

Kun yhteisön lapset ja vanhemmat olivat poistuneet, istuimme juttelemaan Pesän ohjaajan kanssa ja sovimme vielä joulukuulle yhden tapaamisen, jossa yhdessä koko työryhmän kanssa käytiin läpi kaikki toimintatuokiot ja tunnelmat opinnäytetyön toiminnallisen osion tekemisestä.

7 TOIMINTATUOKIOIDEN ARVIOINTI

7.1 Havainnointi ja palautteen kerääminen

Palautteen keräämisen yhdeksi keinoksi tuli luonnostaan havainnointi. Ei-strukturoitu havainnointi sopii tilanteeseen, jossa ollaan vapaamuotoisesti ja havainnoija osallistuu toimintaan lasten kanssa. Kun havainnoija on täysjäsenenä, tulee arviointia tehdessä muistaa, että hänen aktiivinen osallistumisensa saattaa vaikuttaa suurestikin toimintaa ja lapsiin. Ei-strukturoidussa havainnointimenetelmässä tehdään vapaita muistiinpanoja lomakkeelle, jossa ei ole tarkkoja yksityiskohtia mitä havainnoidaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 56–58.) Havainnoinnissa lasten yksityisyyden suojaamiseksi lapsille annetaan kirjainkoodit.

Pidimme päiväkirjaa tapahtumista ja havainnosta. Huomioimme myös sanalliset ja sanattomat viestit lapsilta jotka kirjoitimme itsellemme muistiin. Aikuinen ei voi tukeutua pelkästään puhuttuun kieleen ymmärtääkseen mitä lapsi tuntee tai kokee, lapsi voi ilmaista itseään monella eri tavalla. Aikuisen tulee olla herkkä näkemään, kuulemaan ja virittäytymään lapsen aaltopituudelle, jotta työote olisi lapsilähtöistä ja lapsen kokemus tulisi tulkituksi. (Välivaara 2004, 12.)

Havainnoimme ennen kaikkea toimintatuokion osien toimivuutta; merkkejä siitä, että lapset viihtyvät ja osallistuvat toimintaan, ympäristön ja toimintaan varattujen varusteiden sopivuutta ja toki omaa toimintaamme ja suunnitelman pitävyyttä. Apuna käytimme toimintatuokioissa Koivusen ja Lehtisen Kasvu kiikarissa (2015, 210) kirjasta löytynyttä havainnointi lomaketta, jonka muokkasimme tarpeisiimme sopivaksi tietoturvan ja salassapidon säilyttämiseksi. Joka kerralla havainnoimme näitä samoja asioita, ja lomakkeessa määriteltiin tarvittaessa mitä havainnoidaan lisäksi. (LIITE 4 Lapsen toiminnan havainnointilomake). Toimintatuokioihin osallistuneita lapsia oli yhteensä 3, kolmesta eri perheestä. Lapsi A 2-vuotias, lapsi B 4-vuotias sekä lapsi C 8 kuukautta. Molemmat meistä toimivat havainnoitsijoina. Havainnoijan ollessa aktiivinen jäsen ryhmässä, on hänen huomioitava, että tulos saattaa vääristyä hänen osallisuudesta toimintaan (Koivunen & Lehtinen 2015, 57). Havainnoimme myös omaa toimintaamme ja sitä kuinka

paljon itse vaikutimme lasten kokemuksiin ja toimintaan. Havainnoimalla työtöve-ria on mahdollisuus kehittää omaa ja toisen työtapaa, menetelmiä ja toimintaa (Koivunen & Lehtinen 2015, 108). Pyrimme myös havainnoimaan tilanteita ja muita tekijöitä, jotka vaikuttavat toimintatuokioon ja tilan toimivuutta. Joka kerralla meillä oli havainnointimonisteet toimintakerroista tulostettuna molemmille. Kum-pikin täytti omansa mahdollisimman pian tuokion jälkeen. Paperiversioista koos-timme yhden kokonaisuuden tietokoneelle jokainen toimintakerta erikseen. Lo-puksi vertasimme toimintakertojen havainnoiteja ja etsimme niistä yhdenvertai-suuksia. Havainnointia teimme myös toimintatuokioiden ulkopuolella, kuten millä mielellä perheet tulevat yhteisöpäivään ja mistä he puhuvat. Lasten kanssa vie-tetyt hetket ennen yhteisöpäivän alkua olivat myös arvokasta aikaa havainnoida ja kerätä palautetta toiminnastamme.

Havainnoinnin lisäksi pyysimme lapsilta suullista palautetta toimintatuokioiden jälkeen. Lapselle muodostuu kyky muodostaa tarinoita itsestään ja asioista, joita hänelle on tapahtunut, sekä sisäisestä kokemusmaailmastaan noin 2–3 vuoden iässä. Lapsi oppii myös käyttämään kieltä ajatteluun, eikä vain puheen tuottami-seen. (Mäntymaa ym. 2016 d.) Lapsen kehityksen suomasta mahdollisuudesta huolimatta tiesimme kokemuksesta, ettei suullisen palautteen saaminen ole help-poa, joten tunnekortit tai vastaava ratkaisu tuntui tarpeelliselta. Pienten lasten ollessa kyseessä valitsimme selkeät, värikkäät ja yksinkertaiset tunnenaamat pa-lautteen keräämiseen. Emme halunneet liian montaa vaihtoehtoa, joten naamo-jen tunteet pidettiin pienessä määrässä. Naamat kävimme ensimmäisellä kerralla lävitse, minkä värisiä ne ovat ja mitä naamojen eri ilmeet kuvastavat. Tunnena-amoja oli kolme erilaista; vihreä- iloinen naama, keltainen- neutraali naama ja pu-nainen- surullinen/vihainen naama.

Vanhemmilta pyydettiin kommentteja tuokioiden yhteydessä ja Pesän työntekijät välittivät muina aikoina saamansa palautteen. Vanhempien palaute kirjattiin ylös muistiin. Halusimme myös saada toimintatuokioiden jälkeen laajempaa pa-lautetta Pesän työntekijöiltä toiminnasta, joten päätimme, että tekisimme kyselyn tavoitteiden täyttymisestä ja toiminnan onnistumisesta. Pyysimme jokaiselta työntekijältä oman henkilökohtaisen vastauksen ennen yhteistä tapaamista. Tie-dostimme mahdolliset aikataulut-ongelmat Pesän työntekijöiden kanssa ja

päädyimme sähköpostikyselyyn. Loppupalaveri ja yhteenveto toiminnasta yhdessä kaikkien työntekijöiden kanssa oli alusta asti suunniteltu, siinä missä aloituspäälaverikin.

Pesän työntekijöiden lähettämät sähköpostivastaukset koottiin yhdeksi tiedostoksi. Työntekijöiden vastaukset niputettiin kysymysten alle niin, että kysymyksen alla oli jokaisen vastaus erikseen. Näistä oli helpompi lähteä käsittelemään palautetta. Loppupalaverissa syntyneet muistiinpanot yhdistettiin sähköpostipalautteiden kanssa. Koko prosessin ajan olemme kirjoittaneet havaintoja, kommentteja sekä ajatuksia itsellemme muistiin ruutuvihkoon.

7.2 Toimintatuokioiden havainnot

Ensimmäisen kerran muskarin yhteisessä osuudessa vanhemmat olivat vähäsaaisia, ja vastasivat vain kysyttäessä. Vanhemmat osallistuivat kuitenkin muuten aktiivisesti toimintaa, ja jatkossa keskustelivat avoimemmin kerta kerralta. Pesän ohjaaja osallistui ensimmäiseen toimintahetkeen, jotta lasten olisi helpompi tulla mukaan toimintaan, kun paikalla on heille entuudestaan tuttu henkilö. Tämä selvästi helpottikin vanhempien ja lasten jännitystä. Lapsista mukana olivat 2-vuotias A ja nelivuotias B.

Lapsi B kuunteli ja katseli, hän oli selvästi mukana toiminnassa. Heppalaulun aikana hän innostui ja sanoi että äiti laulaa tätä laulua iltaisin. Lapsi vaikutti ujoilta mutta puhui myös itse tuottaen ja vastaili kun kysyimme. Näytti nauttivan, oli rauhallinen ja jaksoi keskittyä. Saippuakuplaosuudessa B rupesi puhkomaan saippuakuplia ottaen pehmoapinansa tähän välikappaleeksi. B oli hyväntuulinen, rauhallinen ja jaksoi seurata toimintaa hienosti.

A löysi huoneesta leluja ja suurin osa huomiosta kiinnittyi niihin. Vaikka lelut veivät suuren osan huomiosta, lapsi näytti havainnoivan myös ympärillä tapahtuvaa toimintaa. Lapsi kävi välillä istumassa ringissä ja osallistui aktiivisessa roolissa myös toimintaan. A turvautui tuokion aikana selvästi tuttuun Pesän ohjaajaan.

Seuraavalla kerralla askartelimme ja mukana oli ensimmäistä kertaa 8kk ikäinen C, joka viihtyi hyvin Pesässä harjoittelussa olevan opiskelijan sylissä. Toimintatuokiossa oli sormimaalausta mutta vauvan kanssa päädyimme maalaamaan hänen jalankuvansa paperille. Lapsen vanhempi haki lapsen syömään kesken, ja hänen tuokionsa keskeytyi siihen. Nelivuotias B, joka oli jo aikaisemmin ollut mukana, oli reipas ja iloinen tullessaan. Hän ehdotti paperin väriä ja osallistui kaikkien suunnitteluun ahkerasti, mutta ei aloittanut askartelua itse. Vaikka kuinka koitimme innostaa häntä, ei hän suostunut. Lopulta hän sanoi aikansa katsottuaan maalaamista, että hänen vanhempansa ei anna hänen tehdä noilla. Kun lopulta keksimme tarjota lapselle perinteisiä värikyniä, lapsi alkoikin heti piirtää ja värittämään. Koitimme kovasti saada lasta motivoitumaan askarteluun ja sormiväreihin, sillä vaikutti siltä, että aihe ja tekeminen kiinnosti häntä. Askartelu olisi jäänyt häneltä tekemättä, jos emme olisi pysähtyneet kuulemaan lasta ja tarjonneet hänelle toista vaihtoehtoa.

Satuhierontatuokiossa meillä oli kaikki lapset mukana, C osallistui taas opiskelijan sylissä, ja näytti nauttivan hieronnasta ja kosketuksesta ja heilutti käsiään lorujen tahdissa. Hän poistui syömään kesken tuokion. Satuhierontatuokion alussa 4v B ilmoitti, ettei halua osallistua tuokioon ja takertui vanhempansa jalkaan. Toimintatuokio on lapsille vapaaehtoista, ja tuokio aloitettiin ilman lasta. Lapsi tulikin oma-aloitteisesti jonkin ajan päästä mukaan tuokioon, mutta ei halunnut osallistua satuhierontaan, loruja hän otti mielellään lorupussista.

2-vuotias A oli paikalla koko toimintatuokion ajan. Lapsi muisti heti Nalle-Karhun ja alkoi kosketella nallea nenän päästä ja pajiasi nallea. Lapsi nosti lorukortteja pussista ja katseli niistä kuvia. Lapsi ei halunnut osallistua maalaamiseen eikä eläinten hoitoon. Lapsi istui rentoutuneen oloisena sylissä ja varovasti alkoi kuitenkin pienin liikkein hoivaamaan yhdessä Päivin kanssa pehmoista leikkipossua.

Leivontatuokio oli viimeisenä, ja lapset osallistuivat innolla mukaan leivontaan. 4-vuotias lapsi B hymyili tullessaan Pesään ja ilmaisi, että on mukava päästä leipomaan. C kosketti aluksi varovasti pullataikinaa mutta uskaltautui lopulta leipomaan pieniä pullia. Lapsi paineli taikinaa ja käänteli sitä. Hyvän tovin taikinaa

muovattuaan hän rupesi hiukan itkeskelemään, joten Kirsi vei lapsen vanhemmilleen.

B aloitti reippaasti taikinan muovaamisen. Lapsi muovasi yhtä taikina palaa kauan ja antaumuksella. Välillä hän kaulitsi ja kohta muovasi. B leipoi pullansa itse. Lapsi itse voiteli pullat munalla ja laittoi raesokerit päälle. Lapsi oli selkeästi ylpeä tekemistään pullista. Lapsi vaikutti hyväntuuliselta ja oli puhelias. Pullien tultua uunista lapsi halusi esitellä moneen otteeseen pullat vanhemmilleen.

7.3 Pesän työntekijöiden antama palaute

Lähetimme kaikille Pesän työntekijöille toiminnan jälkeen sähköpostitse kyselyn (LIITE 5), jokainen työntekijä vastasi kyselyyn. Sovimme myös pidettäväksi loppupalaverin Pesän työntekijöiden kanssa, jossa olisi mahdollisuus avata mahdollisesti nousseita kysymyksiä ja jakaa ajatuksia. Vaikka loppupalaverin kesto jäi aiottua lyhyemmäksi, saimme silti tarvittavaa palautetta.

Yleinen käsitys oli, että olimme suunnitelleet tuokiot hyvin, ohjelmaa pidettiin mielenkiintoisena ja riittävän vaihtelevana. Lapsilähtöistä otetta kiiteltiin. Tuokioitten tunnelmaa pidettiin hyvänä, vaikka useimmat harmittelivat osallistuneitten lasten pientä määrää. Lasten yksilöllisten erojen huomiointia pidettiin hyvänä, yksi työntekijä näki lasten vähyyden tältä kannalta etuna. Jo se, että toiminta oli lapsia varten suunniteltu ja toteutettu, nähtiin lapsilähtöisenä. Ohjelmarungon suomaa vapautta lapsille osallistua tai olla osallistumatta pidettiin yksimielisesti tärkeänä, samoin kuin kykyämme vastaanottaa lasten viestejä ja vastata niihin. Yhteisöllisyyden edistämisenä nähtiin aikuisten mahdollisuus keskittyä omaan osuuteensa yksimielisesti. Lapset saivat mieleistään tekemistä sen sijaan että joutuvat kuuntelemaan aikuisten keskustelua. Lasten osallistumisena nähtiin heiltä kysytty palaute, samoin kuin heille suunnattu toimintakin. Lasten ikäeroja pidettiin mahdollisena häirtana lasten yhteisöllisyyden edistämiseksi.

Kehitettävänä asiana nähtiin toimintatuokion rakenteen laajentaminen niin, että sen anti tulisi Pesän koko yhteisön käyttöön. Tiedonvälityksessä nähtiin parantamisen varaa, sekä meidän ja vanhempien, että meidän ja Pesän työntekijöiden välillä. Tieto lapsen osallistumisesta toimintatuokiosta olisi tärkeää jakaa kaikille, jotta sen näkyvyys lisääntyy. Lasten vähyys nähtiin asiana, johon olisi Pesän toimesta voitu vaikuttaa, aktivoimalla asiakkaita enemmän osallistumaan yhteisöpäivään. Tällä hetkellä toki asiakasmäärät olivat pieniä muutenkin. Pienet lapset nähtiin haastavina ohjelman osalta. Projektin hyödyntämistä jatkossa pidettiin yksimielisesti toivottavana, ja lapsille suunnattu toiminnallinen osio pidettiin erittäin suotavana lisänä yhteisöpäivän rakenteeseen. Vähät resurssit ja henkilökunnan vähyys tosin puhuttivat ja vapaaehtoisten hyödyntäminen nähtiin kysymysmerkkinä. Lasten kanssa toimimiseen Pesällä ei ole valmiita vapaaehtoisia ja lasten kokonaisyhyvinvoinnin kannalta vapaaehtoisten käyttö arvelutti. Työryhmän aktiivista osallistumista vapaaehtoisten hankintaan ja mahdolliseen sitouttamiseen peräänkuulutettiin. Toiminnan mahdollistamiseksi oikeanlaiset vapaaehtoiset pitäisi löytää ja mielellään sitouttaa kokonaiseksi kaudeksi kerrallaan. Ennen kuin vapaaehtoisten voitaisiin antaa toteuttaa toimintatuokioita, tulisi heidät perehdyttää toimintaan ja Pesän toimintatapoihin huolella.

Työntekijät olivat saaneet hyvää palautetta lasten vanhemmilta, ja tämä nähtiin tärkeimpänä asiana. Yhteisökokouksen aikana oli vanhempi todennut, että kerrankin ei ole kiire pois, kun lapsi on omassa aktiviteetissaan. Yleisesti saimme kiitosta työpanoksestamme ja rauhallisesta ja läsnä olevasta työskentelystä. Ammattimainen suhtautumisemme lasten vähyteen sai myös positiivista palautetta. Satuhieronta jakoi vastaajien mielipiteitä; Satuhieronnan esittelystä kiiteltiin, mutta myös esitettiin kysymys siitä, oliko teema lapsille liian vaativa, kun me olimme vielä vieraita lapsille. Satuhieronta oli arveluttanut aluksi, mutta kun työntekijät olivat paremmin tutustuneet siihen, miten toteutimme satuhierontatuokion, he näkivät sen hyvin lapsilähtöisenä, etenkin kun otimme lapsia kuunneltuamme toimintaan pehmoeläimet mukaan. Työntekijät kiittivät meitä satuhieronnan esittelystä ja näkivät sen mahdollisena työkaluna Pesään hieman sovellettuna. Lapsille omasta toiminnasta välittynyt viesti nähtiin hyvin merkittävänä, heidät huomioitiin ja heihin keskityttiin. Vanhemmat puhuivat etukäteen lapsille

toiminnasta, ja tämä nähtiin myös isona asiana. Lasten poissaolo yhteisökokouksesta antoi vanhemmille mahdollisuuden keskittyä paremmin keskusteluun. Henkilökunta näki myös positiivisena, etteivät vanhemmat voineet piiloutua lastensa taakse tai käyttää lapsen kiirettä tekosyynä poistua aikaisemmin.

7.4 Lasten antama palaute

Lapsilta keräsimme toimintatuokion päätteeksi palautteen erivärisillä (vihreä, iloinen naama, keltainen neutraali naama ja punainen surullinen naama) tunnenaamakorteilla. Kävimme ensimmäisellä kerralla korttien merkitykset läpi yhdessä lasten kanssa. Jokainen lapsi sai toimintatuokion jälkeen näyttää kortilla, millaista hänen mielestään tänään oli ollut. Lasten antamat tunnenaama palautteet oli helppo niputtaa yhdeksi kokonaisuudeksi, sillä lapset olivat yksimielisesti valinneet vain vihreää naamaa. Satuhieronta kerralla ei palautetta saatu ollenkaan lasten poistuttua eri syistä paikalta ennen palautteen pyytämistä. Kysyimme myös sanallisesti palautetta lapsilta toimintatuokioiden jälkeen. Lapset kommentoivat tyyliin ”että oli kivaa”. 8 kuukauden ikäiseltä lapselta palautetta ei luonnollisesti voitu pyytää suullisesti, eikä tunnenaamakorteilla.

7.5 Vanhempien antama palaute

Vanhemmilta kysyimme pari kertaa toimintatuokioiden jälkeen, mitä mieltä he olivat toiminnasta ja olisiko heillä ehdotuksia mitä haluaisivat meidän tekevät lasten kanssa. Ensimmäisen kerran jälkeen kysyttäessä vanhemmilta mitä he toivoisivat tehtävän tulevilla kerroilla, yhdeltä vanhemmalta tuli yksi ehdotus lasten osuuteen, jonka huomioimme. Muuten vanhemmilla ei ollut kehitysideoita. Viimeisen toimintatuokion jälkeen vanhemmilta kerättiin suullisesti palautetta yhteisen lounaan yhteydessä. Yleisesti ottaen vanhemmat olivat tyytyväisiä siihen, että lapsilla on omaa toimintaa ja lapsi voi itse päättää sen haluaako osallistua. Vaikutti että heille on tärkeitä se, että lapset viihtyvät ja heillä on turvallista olla. Koettiin että lapsella on ollut tylsää yhteisökokouksissa aikaisemmin. Tästäkin syystä lasten oma ja heille suunnattu toiminta oli tervetullutta.

7.6 Opinnäytetyön tekijöiden oma-arviointi

Mielestämme saavutimme tavoitteemme yleisellä tasolla, toimintatuokiot onnistuivat, aikataulut pitivät, lapset viihtyivät ja saatu palaute osoittaa, että eri sidosryhmät näkivät toiminnan hyödylliseksi. Se, ettei toiminnan jatkuminen samassa muodossa ehkä toteudu, voidaan osaltaan nähdä epäonnistumisena. Mutta koska vapaaehtoisten hankinta ja perehdyttäminen on ensikodin tehtävä ja riippuvainen heidän resursseistaan, oli se myös jotain mihin me emme voineet vaikuttaa. Malli toimintatuokiolle tehtiin, ja useita vaihtoehtoja toteutuksen teemoiksi esiteltiin. Projekti avasi Pesässä keskustelua lasten osallisuudesta yhteisöpäivässä, ja se nähtiin tärkeänä.

Toimintaa varten teimme laulu- ja lorupussin; laminoituja kortteja, joissa jokaisessa on kuva ja laulu tai loru. Korttien kulmat olivat pyöristettyjä ja ne olivat selkeitä lukea ja kuvat antoivat myös lukutaidottomille lapsille iloa. Kortteja varten valittu lorupussi oli kankainen pussi, joka löytyi meiltä omasta takaa. Toinen toimintaa varten syntynyt tuotos oli toimintamallikansio, sisältäen toimintaa ohjaavat ohjeet, tuokion rakenteen ja tuokioissa tarvittavat resurssit. Kansiossa säilytetään myös ohjeet satuhierontaan. Tehdyt tarvikkeet toimivat tarkoituksenmukaisesti ja jäivät Pesän käyttöön.

Laulut ja laululeikit onnistuivat, vaikka muutamassa kohtaa tuli laulujen sanoissa sekaannusta. Rakenteeseen tai laulun eteenpäin menemiseen tällä ei ollut merkitystä. Laulut olivat lapsille tuttuja ja soittimien mukaanotto oli hyvä valinta. Lasten oli helppo lähteä mukaan toimintaan, kun heiltä ei vaadittu liikoja ja toiminnallinen osio oli heille tuttu. Molemmat mukana olleet lapset osallistuivat tuokioon, kumpikin omalla tavallaan. Nuorempi lapsista, eli A ei tuokion aikana kiinnittänyt suurta huomiota käsinukke maskottiin alkuosion jälkeen, mutta toimintatuokion jälkeen äitinsä luokse päästyään hänen ensimmäinen sanansa oli Nallekarhu. Myöhemmin mukana ollut Pesän työntekijä kertoi, että B lapsi oli selkeästi ollut rentoutunut ja nauttinut siitä, ettei hänen ole pakko osallistua aktiivisesti suorittamaan jotain ja lapsen oleminen oli ollut jollakin tavalla erilainen mitä normaalisti se on ollut Pesässä. Pesän työntekijä jatkoi, että hänen ollessaan mukana toi-

mintahetkessä antoi se myös hänelle arvokasta havaintomateriaalia lapsesta, toisenlaisessa ympäristössä missä hän yleensä lasta tapaa. Itse emme olisi tätä osanneet tai voineet havaita. Työntekijän läsnäolo merkitsi meille arvokasta palautetta itse toiminnasta mutta myös lapsen reaktioista ja palautetta millä mitata onnistumista.

Askartelutuokiossa huomasimme, että materiaalivalintoja ja soveltamismahdollisuuksia on hyvä olla useampia. Mukaan tullut vauvakin pääsi osallistumaan maalaamalla jalkapohjallaan. Emme olleet kumpikaan kohdanneet lasta, joka ei saa maalata sormiväreillä, emmekä osanneet heti tätä arvata. Nyt meni aikaa syyn selvittämiseen ja vaihtoehtojen kartoittamiseen ja tämä osaltaan johti siihen, että muovailuvahoilla ei päästy askartelemaan. Olimme ajatelleet muovilla askartelun jälkeen, erään vanhemman toiveesta. Lapsen sanattomien viestien ymmärtäminen on tärkeää, sormimaalaushaluton lapsi vaikutti todella kiinnostuneelta toiminnasta ja näytti olevan konfliktissa ristiriitaisten viestien kanssa. Lopussa lapsi kuitenkin askarteli ja esitteli työtään erittäin ylpeänä vanhemmilleen. Askartelutuokion materiaalit ovat helppoja ja edullisia hankkia ja onnistuimme suojaamaan tilan, niin ettei sotkija ollut vaikeata korjata.

Satuhierontatuokio ei toiminut täysin suunnitellusti, mutta kaikki osallistuivat jollain tavoin tuokion toimintaan kuitenkin. Lorukortit olivat tässä suurena apuna, vaihtoehtona hieronnalle. Satuhierontaa tehdessä, sadut tulisi kertoa hyvin hitaasti, jotta liike ja sanat yhdistyvät. Nyt kertominen kävi liian nopeasti, vaikka asia tiedostettiin ja yritettiin kertoa hitaasti. Vauvan kohdalla asialla ei näyttänyt olevan suurta huomiota, hän nautti saadusta huomiosta.

Päätösjuhlassa syntyi ongelmia pullien paistamisessa koska uunissa oli lounas, jota valmisti yksi Pesän työkokeilu työntekijöistä. Se ja peltien vähyys aiheutti, että kaikkia pullia ei saatu paistettua ennen lounaan alkua vaan paistaminen jatkui läpi lounaan. Oppimiskohtana itsellemme tässä havaitsimme, että leivonta hetki ja lounaan valmistus olisi hyvä suunnitella ja keskustella lounaan valmistajan kanssa ennakkoon. Yksi Pesän ohjaajista tuli puolivälissä tuokiota auttamaan, jotta molemmat meistä pääsivät laittamaan valmiita pullia leivinpaperille

sivuun odottamaan voittoa ja paistamista. Esimerkiksi keittoruoka olisi vapauttanut uunin pullien paistamista varten. Keittiö osoittautui myös hieman liian ahnaaksi paistovaiheessa, kun lounasta katettiin sivupöydille samaan aikaan. Vaarana oli, että joku saattaisi polttaa itsensä kuumaan peltiin. Selviytymistä kyseisen tuokion haasteissa auttoi kokemuksemme aikaisemmasta lasten kanssa leivonnasta ja aiemmin hankittu ravintola-alan kokemus.

8 POHDINTA

8.1 Työn merkityksellisyys

Opinnäytetyön tekeminen avasi keskustelua Pesän yhteisöpäivän toiminnasta ja syistä siihen, etteivät asiakkaat käy siellä. Pesän asiakkaat eivät tällä hetkellä sitoudu yhteisöpäivän toimintaan ja tästä johtuen myös kaikki Pesän työntekijät eivät vaikuta kovin innostuneilta päivästä. Lapsille suunnattu toiminta antaa aikuisille mahdollisuuden keskittyä omaan kuntoutukseensa lapsen saadessa osakseen jakamatonta huomiota ja hänelle kohdistettua ohjelmaa. Tämä voisi tuoda perheet lastensa vuoksi yhteisöpäivään samalla ajatellen lapsikeskeisesti. Lapsikeskeisyys nostettiin keskiöön lopussa käydyssä keskustelussa Pesän henkilökunnan kanssa. Lasten osallisuus ja osallistuminen heitä koskeviin asioihin on puhuttanut paljon sosiaalityössä ja työmme lähtökohdat painottivat konkreettisesti mahdollisuuksia ottaa lapsia enemmän huomioon. Lapsen mielipide on aina selvitettävä häntä koskevissa asioissa. (THL 2016.)

Tiedonkulun puutteet nousivat myös esiin opinnäytetyömme toteutuksessa; esimerkiksi osa Pesän työntekijöistä ei tiennyt mainoksistamme huolimatta toimintatuokiomme aiheesta. Usein voi ulkopuolinen taho nähdä tai näyttää jonkin epäkohdan, jota voi olla vaikeata huomata, kun on kosketuksissa siihen kaiken aikaa. Mielestämme toimintatuokio paransi yhteisöpäivää antamalla lapsille omaa tekemistä, sitouttamalla vanhempia osallistumaan yhteisöpäivään ja nostamalla esiin parannusehdotuksia olemassa oleviin käytäntöihin.

Työmme todellinen hyöty nähdään vain, jos käytäntöä jatketaan ainakin sovelletuna Pesän omien resurssien mukaan. Aikuiset ja lapset pitivät toimintatuokiosta ja senkin takia olisi hyvä jatkaa. Lapsikeskeisenä toimintona lasten osuudella on paikka yhteisöpäivässä.

8.2 Toiminnan suunnittelun ja toteutuksen arviointi

Suunnittelimme toiminnan pitkälle valmiiksi eikä siihen tullut muutoksia projektin kannalta. Suunnitelma oli riittävän täydellinen ja toteuttamiskelpoinen. Toteutuksessa jouduimme joustamaan päivämäärien kanssa, ja mainokset yhteisöpäiviä varten teimme me. Tämä oli suunnitelman ulkopuolista toimintaa, jonka toki teimme vapaaehtoisesti ja toimintatuokion hyödyksi mielellämme. Samoin suunnittelun palautekeskustelun toteutuminen jäi lyhyeksi ja jätti auki mahdolliset jatkosuunnitelmat.

8.3 Kehitysehdotukset

Oman työmme jatkamisen kannalta olisi vapaaehtoisten hankkiminen ja perehdyttäminen nimenomaan lapsille suunnatun ohjelman ohjaamiseen hyödyksi. Myös sovelletut toimintatuokiot olisivat kehitysideoita. Vapaaehtoistyön järjestäminen on haaste. Lasten edun kannalta olisi parasta, jos vapaaehtoiset sitoutuisivat pitemmäksi aikaa.

Espoon avopalveluyksikkö Esmiinaa sekä avopalveluyksikkö Pesää yhdistävät samat toimintaperiaatteet ja molemmissa järjestetään asiakkaille säännöllisesti yhteisökokouksia. Näiden kahden yksikön prosesseja yhteisöpäivän osalta vertailemalla voitaisiin poimia parhaimmat käytännöt molempien käyttöön. Samalla voisi vertailla asiakkaiden sitoutumista yhteisöpäiviin ja miettiä miten asiakkaat saataisiin paremmin käymään niissä.

Lapsen näkökulma yhteisökuntoutukseen ja yhteisökuntoutuksen edut lapselle eivät vaikuta kovin tutkituilta aiheilta tässä olisi tutkimusperäiselle opinnäytetyölle tehtävää. Laajempaa näkökulmaa varten tutkimus pitäisi tosin tehdä useammasta kuntoutusyhteisöstä.

8.4 Eettisyys ja luotettavuus

Lähtökohtana opinnäytetyössämme oli humanistinen ihmiskäsitys, jossa huomioidaan ihminen kokonaisvaltaisesti, yksilöllisesti ja ihmisarvoa korostaen. Pyrimme kohtaamaan aikuiset ja lapset arvostavasti, heidän itsemääräämisoikeuttaan kunnioittaen. Ohjenuorana olivat lähimmäisenrakkaus, aito kiinnostus sekä läsnäolo. Olimme vastuullisia ja pidimme kiinni sovitusta aikatauluista ja sopimuksista. Haimme opinnäytetyöhöme tutkimuslupaa Helsingin Ensikodilta. Myönnetyssä tutkimusluvassa on määritelty ehdot, joita noudatimme prosessin aikana ja sen jälkeen. Noudatimme vaitiolovelvollisuutta ja ymmärrämme sen merkityksen toiminnalle. Koko projektin ajan noudatimme Pesän arvoja ja kuuntelimme heidän toiveitaan ja tarpeitaan.

Kirjallisen raportin luotettavuus ja eettisyys syntyivät siitä, miten se kirjoitettiin läpinäkyvästi ja kriittisesti. Oman arviointimme ja havainnointimme lisäksi otimme vastaan kaiken palautteen, positiivisen ja negatiivisen, työntekijöiltä, vanhemmilta ja lapsilta. Lasten kohdalla huomioimme ikätason mukaisen menetelmän palautteen keräämisessä. Olimme mahdollisimman läpinäkyviä työssämme; kerroimme avoimesti Pesän työntekijöille sekä vanhemmille toimintatuokioista sekä siitä, miten lapsilla on mennyt siellä. Pyysimme vanhemmilta etukäteen lupaa havainnoida lapsia, ja teimme sen niin että dokumentointi tehtiin nimeämättä kehtään. Huomioimme henkilöiden anonymiteetin suojaamisen myös havainnointipäiväkirjaa tehdessämme. Kirjoitimme havaintomme ylös mainitsematta nimiä ja pidimme tiedot vain itsellämme. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen hävitämme kaikki havainnoinneissa käytetyt tiedot.

Työn lopputuloksien kannalta luotettavuus ei ehkä toteutunut kovin hyvin. Olimme vieraita lapsille ja vanhemmille, mutta esimerkiksi persoonan ja osallistujien vaikutusta toimivuuteen on vaikeata arvioida ilman suurempaa otosta ja pitempää ajanjaksoa toteutukselle.

8.5 Lapsikeskeisyys diakoniatyössä

Jeesuksen opetuksista nousee lasten arvo ja merkitys, teologisesti kaste antaa lapselle oikeuden olla aktiivinen seurakunnassa, osallinen siinä ja saada kristillistä opetusta ja kasvatusta. Yhdessä lasten oikeuksien julistuksen kanssa tämä pohja muodostaa kirkon lapsikäsityksen. Tähän asti lasten suojeleminen ja turvallisuus on ollut pääosassa kirkon varhaiskasvatuksessa ja näkemys lapsen toimijudesta on jäänyt lähes huomioimatta. (Suomen ev.lut. kirkko 2013, 21.) Lapsiteologia etsiikin vastausta siihen, mikä on lapsen asema ja kuinka lapsi sijoittuu kirkkojen ja seurakuntien elämään. Raamatun kertomuksessa Jeesus asetti lapsen teologisesti väittelevien ja kiistelevien opetuslasten keskelle ja näin tehdessään Jeesus teki lapsesta osallisen toivoen opetuslasten kiinnittävän huomiota ääneti pysyvään lapseen keskellään. (Virtanen 2011, 82–83.) Myös diakoniatyön tulisi seurata Jeesusta ja asettaa lapsi keskelle seurakuntaa ja kirkkoa ja ottaa lapsi osalliseksi toiminnassa.

Lasten osallisuus ja yhteisöön kuuluvuus puhuttaa myös kirkossa. Diakoniatyössä kohdataan usein perheitä, joissa on pieniä lapsia, kuitenkin apu kohdistuu yleensä juuri perheen aikuisiin. Lapsi jää helposti syrjään näissä tilanteissa, ja haasteena onkin miten pitää lapsi keskiössä. (Jääskeläinen 2002, 195–197.) Diakoniatyöntekijän ja perheneuvonnan työntekijän edellytyksiin kuulukin hyvä osaminen verkostoyhteistyöhön ja tuntemus lastensuojelulaista. (Lapsivaikutusten arviointi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa i.a 21). Diakoniatyöntekijän yhtenä tehtävänä on tuoda lapsi esille, kuunnella ja auttaa häntä ymmärtämään perheen tilannetta. Diakoniatyön asiakkailla on yleensä tiukkaa taloudellisesti ja apu keskittyy helposti taloudelliseen tukeen ja emotionaalinen tuki jää vähemmälle. Näissä tilanteissa voi työntekijä unohtua kuuntelemaan vain perheen vanhempia, ja lasten näkökulma jää saamatta. Lapsidiakoniatyössä painotetaan lapsen näkymistä ja hänelle annettavaa suoraa tukea ja turvaa jonka nähdään sisältyvän perhediakoniatyöhön. Diakoniatyöntekijät kohtaavat asiakkaita myös kerhoissa, leireillä ja seurakunnan muissa toiminnoissa, ja tämä kuuluu osana lapsidiakoniatyöhön. (Rättyä 2012, 105–108.) Olettaessa lapset ja nuoret omien kykyjensä mukaan kerhojen, retkien ja leirien sisältöjen ja toimintatapojen suunnitteluun luomme

seurakunnan toiminnasta lapsiystävällisen. Seurakunnan tehtävänä on myös selvittää, mitkä ovat ne asiat jotka saavat heidät kokemaan itsensä tervetulleiksi, mitkä asiat ovat tärkeitä jumalanpalveluksessa ja missä asioissa lapset ja nuoret voivat ja haluavat olla mukana toteuttamassa jumalanpalvelusta. (Kirkkohallitus 2015, 21.)

Näyn ja kuulun -käsikirjassa (Nurmi & Rantala 2011, 146) esitellään Roger Hartin kehittelemä osallisuuden portaat, se on tikapuumalli jota pitkin kiipeämällä kirkon työntekijä voi parantaa omaa osallistamistaan, kehittää toimintaansa ja arvioida onnistumistaan osallisuuden toteuttajana. Porras yksi kuvastaa yksisuuntaista prosessia, se on näennäisdemokratiaa, jossa lapsia kuullaan, mutta päätöksen teko on yksipuolisesti ja ainoastaan aikuisilla. Toisella portaalla on aikuisten ohjaama vuoropuhelu aikuisten ja lasten välillä. Aikuisten asettamia reunaehtoja ei kyseenalaisteta ja aikuiset ratkaisevat miten ja mitä käytännössä toteutetaan, mutta lapset ja nuoret ovat mukana ideoimassa ja muotoilemassa tavoitteita. Kolmas porras on luova yhteistyöprosessi. Reunaehtoja toiminnalle pohditaan avoimesti ja ratkaisukeskeisesti. Prosessissa aikuiset antavat arvoa lasten ja nuorten näkemyksille ja etsivät keinoja, kuinka lasten ideat ja ajatukset voitaisiin ottaa huomioon. Neljännen, kohti itsenäistä päätöstä -portaan, kohdalla aikuiset mahdollistavat lasten toiminnan. Se tarkoittaa, että lasten vastuunottoa ja toimintaa ryhmänä tuetaan. Aikuiset tulevat kriittisissä tilanteissa apuun ja toimivat konsultteina lapselle vaikeasti hallittavissa asioissa. Autonomia on tikkaiden viides ja viimeinen porras; tällä portaalla lasten ja nuorten toiminta on lähtökohtana ja aikuisten arvostamaa. Lasten ja nuorten ryhmä on itsenäinen osa yhteisöä; lapset ideoivat projekteja ja tekemistä ja aikuiset tulevat tueksi yhteiseen päätöksentekoon lasten ja nuorten kutsumana. Aikuinen mahdollistaa, tarjoaa resursseja ja on lapsen yhteyshenkilönä yhteiskunnan järjestelmiin. (Nurmi & Rantala 2011, 146–147.)

Opinnäytetyössämme toimme lapsikeskeisyyttä pohjimmiltaan aikuiskeskeisesti rakennetun yhteisöpäivän keskelle; samaa tulee tarkastella seurakunnissa ja sen järjestämissä palveluissa. Kirkon varhaiskasvatussuunnitelmassa lasten todesta ottaminen kirkossa nähdään oleelliseksi, jotta tämän mielipiteet ja näkökulmat voidaan ottaa huomioon. Lasten näkeminen ja tukeminen kokonaisvaltaisesti

ovat tärkeitä ja ajankohtaisia asioita missä tahansa yhteisössä, eikä seurakunta ole poikkeus. (Suomen ev.lut. kirkko 2013, 22.) Lapsen hengellisyyden kuuleminen ja näkeminen ja tukeminen olisi tehtävä lasten ehdoilla. Päivi Sutinen toteaa, etteivät kirkon strategiset suuntaukset ole vielä saavuttaneet työntekijätasoa, kirkon palveluita rakennetaan edelleen työmuotojen perusteella, sen sijaan että niitä tehtäisiin perhelähtöisesti. (2016, 84.) Muutos ei tapahdu hetkessä ja ajan lisäksi se vaatii ajattelu- ja toimintatapojen sekä rakenteiden muutosta, mutta jos siihen panostetaan, saadaan aikaiseksi lapsiystävällinen kirkko (Kirkkohallitus 2015, 21). Siinä missä kirkon monet muut toimintamuodot ovat menettäneet kävijöitä tasaisesti, on seurakuntien pikkulapsille suunnattu toiminta säilyttänyt tai jopa kasvattanut suosiotaan (Kilpeläinen & Räsänen 2015, 300).

Valtosen ja Sutisen (2016, 173–176) mukaan laadukas perhetoiminta mahdollistuu moniammatillisella yhteistyöllä, jossa on mukana erityisesti seurakunnan eri työalat, mutta myös muut paikalliset toimijat unohtamatta perheitä. Perheet eivät nykyisellään ole välttämättä ollenkaan mukana perhetoiminnan suunnittelussa, vaikka seurakunnalle olisi eduksi panostaa perheiden kanssa yhdessä tekeminen ja osaamisen jakaminen. Avoin dialogi perheiden kanssa, heidän toiveistaan ja tarpeistaan, auttaa oppimaan ja prosessoimaan yhdessä. Kun seurakuntien eri työalat suunnittelevat yhdessä perhetoimintaa, vältetään päällekkäisiltä palveluilta, mitkä johtuvat useimmiten työntekijöiden omista kiinnostuksen kohteista, ja saadaan samalla hyödynnettyä olemassa olevat resurssit perhelähtöiseksi toiminnaksi. Seurakunnan kaikilla työaloilla on paljon osaamista ja tätä osaamista tulisi hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Seurakunnan tulisi tarjota perheille toimintaa, joka on tavoitteellista ja jatkuvaa, ei vain kertaluontoisia tapahtumia. Kyseistä toimintaa koordinoimaan ja suunnittelemaan voisi seurakuntaan perustaa perhetoiminnan tiimin, jossa hyödynnettäisiin eri työaloja. Palveluiden laadun tarkastelussa sekä kehittämisessä tulisi käyttää eri arviointimenetelmiä hyödyksi. (Valtonen & Sutinen 2016, 171–173.)

Diakoniatyössä voisivat suunnittelemamme lapsille suunnatut toimintatuokiot toimia erilaisissa tilanteissa, kuten ryhmissä tai leireillä. Kirkolla on asiantuntijuutta varhaiskasvatuksessa ja tätä voitaisiin hyödyntää toimintaa sovellettaessa. Ra-

kenteeseen lisäämällä ja sitä muokkaamalla esimerkiksi hartauksilla, lasten rukouksilla ja satuhieronnessa lukemalla Raamatun kertomuksia saadaan seurakuntaan soveltuva tuokio.

8.6 Oma ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyön tekemisessä oli omaa ammatillista kehittymistämme tukevia elementtejä, kun suunnittelimme, ohjasimme, havainnoimme sekä arvioimme toimintaa. Opinnäytetyötä tehdessämme opimme itsestämme ja toisistamme. Opimme myös arvostamaan toisiamme vahvuuksinemme ja heikkouksinemme. Ihmisen elämässä tulee vääjäämättä tilanteita, joissa työ- ja toimintatavat eroavat toisistaan tai on eri näkemyksiä asioista. Opinnäytetyöprosessin kautta olemme oppineet käsittelemään kyseisiä tilanteita ja löytämään kompromisseja, jotta pääsimme haluttuun lopputulokseen. Kommunikoinnin merkitys nousi esille useaan otteeseen. Tiedon jakaminen toistemme ja opinnäytetyössä mukana olleiden välillä oli tärkeätä opinnäytetyön onnistumisen kannalta. Tulevaisuudessa työelämässä hyvät kommunikointitaidot ovat avaimia ammatillisuuteen ja siinä kehitymiseen. Aina asiat eivät mene niin kuin on suunniteltu, minkä tämänkin saimme kokea opinnäytetyötä tehdessämme. On hyvä olla varasuunnitelmia takataskussa. Vanha viisaus että virheistä oppii pitää tässäkin paikkansa. Ammattitaitoa on pystyä mukautumaan ja joustamaan, oli sitten kyse organisaatiolta tulleista toimintatapojen muutoksista kuin asiakkaiden tuomista muutoksista. Kun työskennellään ihmisten parissa, eritoten lasten kanssa, on muistettava heidän yksilöllisyytensä – mikä toimii yhdellä, ei välttämättä toimi toisella.

Tekemällä työtä vuorovaikutuksessa usean sidosryhmän kanssa oppii asioita toisista arvomaailmoista, ajatuksista ja tavoista. Katsomalla tilanteita eri näkökulmista osaaminen vuorovaikutuksessa paranee. Tämä lisää ymmärrystä omista puutteista ja auttaa näin oppimaan uutta. Kokemus asiakasrajapinnassa vahvistaa itseluottamusta. Opimme havainnoimaan paremmin asiakkaiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Koemme kehittyneemme aidossa ja läsnä olevassa kohtamisessa ihmisinä. Tästä syystä koemme, että toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen on ollut antoisaa ja opettavaista. Opinnäytetyön teoriaosuus on opettanut,

kuinka voimme tulevaisuudessa vaikuttaa lapsilähtöisyyteen ja perheiden huomiointiin työssämme. Olemme saaneet monia hyviä työkaluja siihen ja ymmärrystä mitä lapsen osallistaminen ja perhelähtöisyys ovat.

LÄHTEET

- De Leon, George (toim.) 1997. Community as method. Therapeutic communities for special populations and special settings. Westport: Praeger Publishers.
- Haapamäki, Jouko 2000. Yhteisön merkitys päivähoitossa. Teoksessa Jouko, Haapamäki; Kalevi, Kaipio; Soili, Keskinen; Ilkka, Uusitalo & Maria, Kuoksa Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi, 26–32.
- Helsingin Ensikoti 2015. Toimintakertomus. Viitattu 16.4.2016. <http://www.helsinginensikoti.fi/images/esitteet/Toimintakertomus-2015-web.pdf>.
- Helsingin ensikoti i.a. a. Helsingin ensikoti – Me. Viitattu 17.4.2016. <http://www.helsinginensikoti.fi/me>
- Helsingin ensikoti i.a. b. Helsingin ensikoti-hoidolliset avopalvelut. <http://www.helsinginensikoti.fi/haetko-apua/hoidolliset-avopalvelut>
- Hipp, Tiia & Palsanen, Kati (toim.) 2014. Lasten osallistumisen etiikka– Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 27.1.2017. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lasten_osallistumisen_etiikka1.pdf.
- Hyvönen, Kirsi-Marja 2015. Työharjoittelun oppimispäiväkirja. Pesä Helsinki. Materiaali tekijän hallussa. Avopalveluyksikkö
- Hyytinen, Riitta 2007. Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Häkkinen, Ilmo 2013. Toipumiskulttuuri. Päihdetoipuminen ja esimerkin voima. Espoo: Prometheus kustannus.
- Järvinen, Kirsi & Mikkola, Petteri 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.
- Jääskeläinen, Ilkka 2002. Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 192–232.

- Kaipio, Kalevi 2000. Mitä yhteisöllisyys on? Teoksessa Jouko, Haapamäki; Kalevi, Kaipio; Soili, Keskinen; Ilkka, Uusitalo & Maria, Kuoksa Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi, 11–12.
- Kehitysvammaliitto 2015. Vuorovaikutus ja kommunikointi – Aistit vuorovaikutuksessa. Viitattu 15.5.2016. <http://papunet.net/tietoa/aistit-vuorovaikutuksessa>.
- Kilpeläinen, Aino-Elina & Räsänen, Antti 2015. ”Katso minuun pienehen” – pikkulapsen uskonnollisuus ja sen tukeminen kirkon varhaiskasvatus-toiminnassa. Teoksessa Martin Ubani, Saira Poulter & Arto Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja, 300–329.
- Kirkkohallitus 2015. Lapsivaikutusten arviointi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa – Ohjeistus. Viitattu 16.5.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/\\$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf).
- Koivula, Merja 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 16.5.2016. https://www.researchgate.net/profile/Merja_Koivula/publication/274704145_Lasten_yhteisollisyys_ja_yhteisollinen_oppiminen_paivakodissa/links/55264ae20cf295bf160ed0e2.pdf.
- Koivunen, Pirjo-Leena & Lehtinen, Taisto 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja kasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 16.4.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Johanna Heikka, Elina Fonsên, Janniina Elo & Jonna Leinonen (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 16–40.
- Matikka, Johanna 2015. Osallisuudella ei ole ikärajaa. Teoksessa Taina, Meriluoto, Leena, Marila-Penttinen & Essi, Lehtinen (toim.) Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 2. ISBN

- 978–951–9227–77–1. Viitattu 26.1.2017. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/.
- Murto, Kari 1997. Yhteisöhoiton suuntauksia. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus.
- Mäntymaa, Mirjami; Puura, Kaija; Aronen, Eeva & Carlson, Synnöve 2016 a. Aivojen kehitys ja varhainen vuorovaikutus. Artikkelin tunnus: ljn00202. Duodecim. Viitattu 26.1.2017. <http://www.oppiportti.fi/op/ljn00202/do>.
- Mäntymaa, Mirjami; Puura, Kaija; Aronen, Eeva & Carlson, Synnöve 2016 b. Toiminnanohjauksen ja muistin kehittyminen. Artikkelin tunnus: ljn00204. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 26.1.2017. <http://www.oppiportti.fi/op/ljn00204/do>.
- Mäntymaa, Mirjami; Puura, Kaija; Aronen, Eeva & Carlson, Synnöve 2016 c. Mentalisaation kehittyminen. Artikkelin tunnus: ljn00205. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 26.1.2017. <http://www.oppiportti.fi/op/ljn00205/do>.
- Mäntymaa, Mirjami; Puura, Kaija; Aronen, Eeva & Carlson, Synnöve 2016 d. Lapsen mielen varhainen kehitys. Artikkelin tunnus: ljn00207. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 26.1.2017. <http://www.oppiportti.fi/op/ljn00207/do>.
- Mäntymaa, Mirjami; Puura, Kaija; Aronen, Eeva & Carlson, Synnöve 2016 e. Mielen kehitys leikki-iässä ja kouluiässä. Artikkelin tunnus: ljn00208. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 26.1.2017. <http://www.oppiportti.fi/op/ljn00208/do>.
- Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: Lasten Keskus Oy.
- Opas, Maritta 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Päivi Marjanen; Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 141–164.
- Opetushallitus i.a. Edu.fi. Teemat – Yhteisöllisyys. Viitattu 17.4.2016. http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/teemat/osallisuus_ja_oppilaskuntatoimin-ta/yleissivistava_koulutus/teemat/osallisuus_ja_oppilaskuntatoiminta/osallisuus/yhteisollisyys.

- Ruismäki, Marjo; Friberg, Lisa; Keskitalo, Kirsti; Lampinen, Anna-Maija, Man-
kila, Petteri & Vänskä, Vuokko 2016. Hoivattavaa vanhemmuutta.
Opas lapsuuden kaltoinkohtelusta toipuvien vanhempien ryhmä-
muotoiseen tukemiseen. Helsinki: Traumaterapiakeskus ry.
- Ruokonen, Inkeri 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa Marja Nurmilaakso &
Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen
varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos,
62–69.
- Rättyä, Lea 2012. Diakoniatyö yksilöiden ja perheiden parissa. Teoksessa Raili
Gothóni; Riitta Helosvuori; Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska
(toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käyt-
tö. Helsinki: Kirjapaja Oy, 80–110.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena: Opas
työntekijöille. Viitattu 22.3.2017. Sosiaali- ja terveysministeriön op-
paita 2004:14. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504227303>.
- Stakes, 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 16.4.2016.
[http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasva-
tussuunnitelmanperusteet.pdf](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasva-
tussuunnitelmanperusteet.pdf).
- Suomen ev.lut. kirkko 2013. Lapset seurakuntalaisina. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Suomen Theraplay-yhdistys Ry i.a. Theraplay-terapia pähkinänkuoressa. Lai-
nattu 2.2.2017. <http://www.theraplay.fi/index.php?k=11400>
- Sutinen, Päivi 2016. Perhetyö seurakuntien työntekijöiden näkökulmasta. Teok-
sessa Minna Valtonen & Päivi Sutinen (toim.) Varhaiskasvatus ja
perhetoiminta seurakunnissa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkea-
koulu, 71–86.
- THL 2016. Lastensuojelun käsikirja. Lasten osallisuus. Terveysten ja hyvinvoin-
nin laitos. Viitattu 18.1.2017. [https://www.thl.fi/fi/web/lastensuoje-
lun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus](https://www.thl.fi/fi/web/lastensuoje-
lun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus).
- Tuovinen, Sanna 2014. Satuhieronta – Läsnaolevan kosketuksen ja sadun tai-
kaa. EU: WSOY.
- Valtonen, Minna & Sutinen, Päivi 2016. Kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetoim-
innan tulevaisuus. Teoksessa Minna Valtonen & Päivi Sutinen
(toim.) Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. Helsinki:
Diakonia-ammattikorkeakoulu, 167–174.

- Virtanen, Kalevi 2011. Lapsi ja osallisuuden kirkko. Teoksessa Suvielise, Nurmi & Kaisa, Rantala (toim.) Näyn & Kuulun. Helsinki: Lasten Keskus.
- Välivaara, Christine 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Raportit 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu Ry.

LIITE 1: Pesän kansio

TOIMINTATUOKIOT

Avopalvelu Pesä

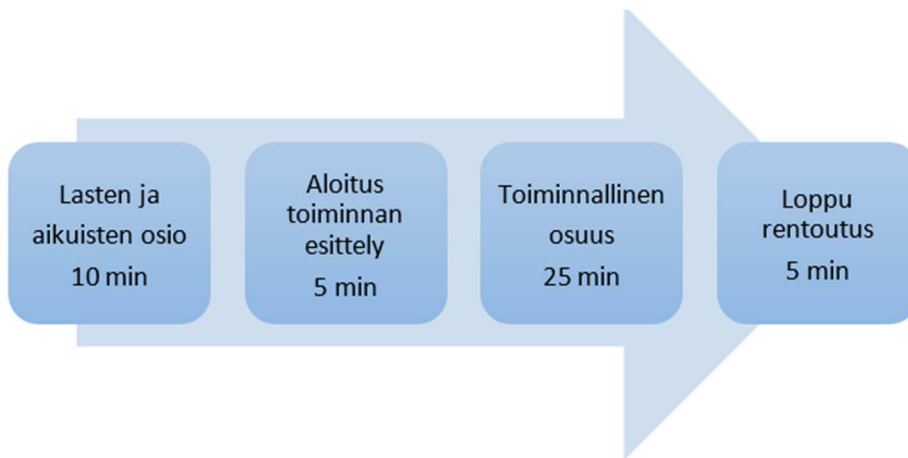
Päivi Hellemaa & Kirsi Hyvönen

SISÄLLYS

<u>TOIMINTATUOKIOIDEN RAKENNE JA TAUSTAA</u>	2
<u>TOIMINTATUOKIO 1 MUSKARI</u>	4
<u>TOIMINTATUOKIO 2 ASKARTELU</u>	7
<u>TOIMINTATUOKIO 3 SATUHIERONTA</u>	10
<u>TOIMINTATUOKIO 4 LEIVONTA</u>	13
<u>PULLATAIKINA</u>	16
<u>SATUHIERONTA</u>	17

TOIMINTATUOKIOIDEN RAKENNE JA TAUSTAA

Ohjattu toimintatuokio kestää yhteensä noin 45 minuuttia. Tuokio koostuu neljästä eri toimintaosuudesta. Ensimmäinen 10 minuuttia on lasten ja aikuisten yhteinen osio. Tämän jälkeen siirrytään lasten kanssa erilliseen heidän toimintatuokiollensa varattuun tilaan, jossa toiminta aloitetaan noin 5 minuuttia kestäväällä hetkellä, jossa lapset toivotetaan tervetulleeksi ja kertomalla sen kertaisesta toiminnasta. Aloituksen jälkeen toiminnalliselle hetkelle on varattu aikaa 25 minuuttia. Toimintatuokio päättyy loppurentoutukseen, jolle on varattu aikaa 5 minuuttia. Rungon pysyvyys mahdollistaa lapsille ennakoitavuutta ja siten myös turvallisuuden tunnetta.

Laulu ja laululeikit

Kun lapsi on oppinut kielen perusteet, musiikki ja laulaminen ovat keinoja, joilla tämän kieltä voi rikastuttaa ja ne antavat työkaluja kieleen liittyvien havaintojen tekemiseen. Varhaiskasvatuksen aikana saatu musiikillinen opetus on suoraan yhteydessä lapsen lukemaan ja kirjoittamaan oppimisvalmiuksiin. Musiikki mahdollistaa myös viestimisen ei-sanallisella tasolla, esimerkiksi vauvojen kanssa. Musiikki kuuluu kokonaisvaltaiseen kasvatukseen. (Ruokonen 2011, 67–69.)

Askartelu ja kädentaidot

Taiteelliset peruskokemukset syntyvät lapselle muun muassa musiikin, tanssin ja kädentaidojen harjoittamisen kautta. Kokemukset innostavat lapsen toimintaan ja tämän esteettiseen

maailmaan ilmestyy muotoja, värejä, tuoksuja, tuntemuksia kaikkien aistien tuomana yhdistelmänä. Lapsi nauttii tehdessään taidetta ja ilmaistessaan itseään, sekä toimiessaan yksin, että ryhmässä. Tämä kehittää lasta yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Varhaislapsuuden peruskokemukset toimivat pohjana myöhemmille taidemieltymyksille ja kulttuurivalinnoille. (Stakes 2005, 23–24.)

Leipominen

Lapsi haluaa synnynnäisesti oppia uutta, kerrata asioita ja toistaa niitä. Hän harjoittelee ja oppii, ja uudet asiat lapsi kohtaa kokonaisvaltaisesti, käyttäen kaikkia aistejaan. Vuorovaiikutuskokemukset ihmisten ja ympäristön kanssa auttavat lasta liittämään asioita ja tapahtumia toisiinsa ja rakentaa omia käsitteitään ja ymmärrystä. Kun lasta kiinnostaa joku asia ja hän innostuu, on oppiminen myös hänelle helpointa. Mielekäs tekeminen, kuten leivonta, jossa tekeminen ja lopputulos ovat konkreettisia ja kaikkia aisteja aktivoivia, antaa lapselle onnistumisen ja oppimisen tunteita, ja sitä kautta iloa. (Stakes 2005, 18.)

LÄHTEET

- Ruokonen, Inkeri 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino, 62–69.
- Stakes, 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 16.4.2016. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>. 18, 20–22, 23–24.

TOIMINTATUOKIO 1 MUSKARI

Muskari

Ennen toimintatuokion alkua varaa valmiiksi

- ✓ erilaisia soittimia
- ✓ äänentoistolaite ja musiikki (musiikin voit valita myös itse oman maun tai esim. vuoden aikojen mukaan, tässä mallissa musiikki on Spotifysta ja käytetty kannettavaa Bluetooth-kaiutinta)
- ✓ loru ja laulupussi, Nalle-Karhu
- ✓ saippuakuplat
- ✓ patjat
- ✓ ohut kepeä iso liina

Huoneessa olevat patjat asetellaan valmiiksi kehäksi. Korjaa huoneesta ylimääräiset lelut pois.

Toimintatuokio kestää noin 45 minuuttia riippuen lasten määrästä. Ensimmäisellä kerralla on hyvä varata aikaa siihen, että lapsi suostuu päästämään vanhempansa pois huoneesta yhteisökokoukseen ja jäämään yksin ohjaajan/ ohjaajien kanssa. On hyvä myös kappaleiden välillä varata siirtymisvaiheeseen aikaa ja rekvisiitan jakamiseen ja pois korjaamiseen. Koska tuokio on lasten, voi lapsen antaa pitää soitin ja soittaa sillä jos leikki laulun mukana ei kiinnosta tai haluta. Lapsi voi ujostella ja siksi olla aktiivisesti osallistumatta ja tämä sallitaan hänelle. Tuokio toteutetaan lapsen ehdoilla.

TOIMINTATUOKION AIKATAULU.

10:30 yhteisöpäivä alkaa ja perheet saapuvat

10:45 toimintatuokio alkaa esittelemällämme itsemme, päivän teeman ja kysymme lasten, sekä vanhempien nimet jonka jälkeen vastataan vanhempien mahdollisiin kysymyksiin. Tämän jälkeen seuraa vanhempien ja lasten yhteinen tutustumislaulu. Ohjaaja/t laulaa ”Onkos nimi tällä”, lapset ja vanhemmat laulavat ”on nimi täällä.” Tämän jälkeen loru-/ laulupussi kiertää, josta jokainen lapsi ja vanhempi saa vuorollaan nostaa lapun.

11:00 (noin kellonaika) Siirtyminen toiseen huoneeseen. Pehmolelu Nalle-Karhu esittelee itsensä lapsille ja toivottaa jokaisen tervetulleeksi yksitellen (näin kaikki lapset tulee huomioidua henkilökohtaisesti). Tämän jälkeen lapsille tarjotaan valittavaksi soittimet, joilla he voivat soittaa. Ohjaaja alkaa soittaa taustalle lapsille tuttuja kappaleita.

- **popsi popsi porkkanaa** (1,29 min.) Lastenlauluklassikot, Satu Sopenen & Tuttiorkesteri
 - o soittimet mukana, lapset saavat soittaa
- **ihahaa** (2,30 min.) Lastenlauluja, Suomalaisia Lastenlauluja
 - o soittimet mukana, lapset saavat soittaa
- **Jos sul lysti on** (1,59 min.) Maija Salon musiikkileikkikoulun lapset
 - o Leikki laulun mukana
- **Täti Monika** (2,01 min.) Muksuboksi, Elina Salo
 - o Leikki laulun mukana
- **Pieni metsälintu** (2.08 min.) Lasten lauluja, Minna Viitanen
 - o saippuakuplien kanssa, ohjaaja/t puhaltavat.
- **Hämähäkki** (2,40 min.) Laulupussi, Satu Sopenen & Tuttiorkesteri
 - o Leikki laulun mukana

Ennen rentouttavaa loppulaulua otetaan vielä lorupussista loruja.

- **Mä kuljen metsätietä** (1,47 min.) 20 suosikkia/ Aja hiljaa isi, Mari Laurila
 - o Huivin kanssa, lapset rentoutuvat istumalla tai pötköttämällä patjoilla ja ohjaaja/t kiertää liehuttamassa huivia lasten yllä.

Tuokion jälkeen annetaan lasten valita tunnenaamoista se kortti, joka heidän mielestään kertoo, tuokiosta

. Tämän jälkeen lapsia kiitetään reippaasta osallistumisesta ja saatellaan heidät vanhempien luokse ja lounaalle. Vanhemmille kerrotaan mitä tehtiin ja miten lapsilla meni.

TOIMINTATUOKIO 2 ASKARTELU

Ennen toimintatuokion alkua varaa valmiiksi

- ✓ isoja ja pieniä kartonkeja, eri väreissä
- ✓ sateenvarjo ja leppäkerttu mallit
- ✓ sormivärit, vahaliidut
- ✓ liimapuikkoja, saksia
- ✓ käsipapereita, kertakäyttölautasia
- ✓ suojaessut (tai muu vaatekappale lapselle suojaamaan omia vaatteita)
- ✓ loru-/ laulupussi, tunnenaamakortit ja Nalle-Karhu
- ✓ musiikkia taustalle, (voit valita itse oman maun mukaan)
- ✓ patjat ja ohut kepeä liina

Korjaa huoneesta ylimääräiset lelut pois.

Toimintatuokio kestää noin 45 minuuttia riippuen lasten määrästä. Koska tuokio on lasten, lapsi voi päättää kuinka paljon tahtoo osallistua askarteluun ja miten. Lapsi voi ujustella ja siksi olla aktiivisesti osallistumatta ja tämä sallitaan hänelle. Tuokio toteutetaan aina lapsen ehdoilla.

TOIMINTATUOKION AIKATAULU.

10:30 yhteisöpäivä alkaa ja perheet saapuvat

10:45 toimintatuokio alkaa esittelemällämme itsemme, päivän teeman ja kysymme lasten, sekä vanhempien nimet jonka jälkeen vastataan vanhempien mahdollisiin kysymyksiin. Tämän jälkeen seuraa vanhempien ja lasten yhteinen tutustumislaulu. Ohjaaja/t laulaa ”Onkos nimi täällä”, lapset ja vanhemmat laulavat ”on nimi täällä.” Tämän jälkeen loru-/ laulupussi kiertää, josta jokainen lapsi ja vanhempi saa vuorollaan nostaa lapun.

11:00 (noin kellonaika) Pehmolelu Nalle-Karhu esittelee itsensä lapsille ja toivottaa jokaisen tervetulleeksi yksitellen (näin kaikki lapset tulee huomioitua henkilökohtaisesti).

Lapsille näytetään valmis askartelu malli ja kerrotaan, miten toteutus tapahtuu. Lapsia avustetaan lapsen taitojen ja halun mukaan. Jos lapsi ei halua tehdä suunniteltua askartelua hän voi piirtää tai askarrella oman mielikuvituksensa mukaan.

Askartelun vaiheet:

1. Piirrä mallista joko sateenvarjo tai leppäkerttu pienemmälle kartongille, leikkaa malli irti.
2. Liimaa leikattu malli isommalle kartongille
3. Kaada sormiväriä kertakäyttö lautaselle ja tee sormilla sadepisaroita tai pisteitä leppäkertulle.

Askartelu osuuteen voi käyttää noin 30-40 minuuttia jonka jälkeen on loppurentoutus. Siivoa lattia nostamalla tarvikkeet pois ja aseta patjat lattialle. Kerro lapsille, että nyt on rentoutus hetki ja ota huivi esiin ja laita musiikki soimaan.

- **Mä kuljen metsätietä** (1,47 min.) 20 suosikkia/ Aja hiljaa isi, Mari Laurila (tai muu valittu rentoutukseen sopiva kappale).

o Huivin kanssa, lapset rentoutuvat istumalla tai pötköttämällä patjoilla ja ohjaaja/t kiertää liehuttamassa huivia lasten yllä.

Tuokion jälkeen annetaan lasten valita tunnenaamoista se kortti, joka heidän mielestään kertoo, oliko tuokio millainen. Tämän jälkeen lapsia kiitetään reippaasta osallistumisesta ja saatellaan heidät vanhempien luokse ja lounaalle. Vanhemmille kerrotaan mitä tehtiin ja miten lapsilla meni.

TOIMINTATUOKIO 3 SATUHIERONTA

Ennen toimintatuokion alkua varaa valmiiksi

- ✓ loru-/ laulupussi ja tunnenaamakortit
- ✓ Nalle-Karhu
- ✓ satuhieronta kirja, liitteenä olevat tulostetut sadut ohjeineen tai perus satukirjoja
- ✓ pehmoleluja
- ✓ musiikki ja äänentoistolaitte
- ✓ patjat, tyynyjä ja ohut kepeä liina

Korjaa huoneesta ylimääräiset lelut pois.

HUOM! Tutustu kansion lopussa olevaan aineistoon ja ohjeistukseen satuhieronnasta ennen tuokion toteutusta!

Toimintatuokio kestää noin 45 minuuttia riippuen lasten määrästä. Koska tuokio on lasten, lapsi päättää itse haluaako osallistua satuhierontahetkeen. Jos lapsi kieltäytyy kosketuksesta, voi hän vaihtoehtoisesti toteuttaa hetken hoivaamalla/ hieromalla pehmolelua. Sadunkerronnan sijaan voidaan tuokio toteuttaa roolileikin kautta. Satuhieronta- Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taikaa kirjassa esitellään esimerkiksi eläintenhoito ja maalaaminen. (Tuovinen, 116.)

Tuokio voidaan toteuttaa myös SATUTUOKIONA, jolloin lapsille luetaan yksi tai kaksi satua, riippuen sadun pituudesta. Tuokio toteutetaan aina lapsen ehdoilla.

TOIMINTATUOKION AIKATAULU.

10:30 yhteisöpäivä alkaa ja perheet saapuvat

10:45 toimintatuokio alkaa esittelemällämme itsemme, päivän teeman ja kysymme lasten, sekä vanhempien nimet jonka jälkeen vastataan vanhempien mahdollisiin kysymyksiin. Tämän jälkeen seuraa vanhempien ja lasten yhteinen tutustumislaulu. Ohjaaja/t laulaa ”Onkos nimi täällä”, lapset ja vanhemmat laulavat ”on nimi täällä.” Tämän jälkeen loru-/ laulupussi kiertää, josta jokainen lapsi ja vanhempi saa vuorollaan nostaa lapun.

11:00 (noin kellonaika) Siirtyminen toiseen huoneeseen. Pehmolelu Nalle-Karhu esittelee itsensä lapsille ja toivottaa jokaisen tervetulleeksi yksitellen (näin kaikki lapset tulee huomioidua henkilökohtaisesti).

Lapset asettuvat patjoille makaamaan tai istumaan oman mieltymyksensä mukaan. Lapsille annetaan tarvittava määrä aikaa valmistautua hieronta hetkeen ja muistetaan pyytää lapsen suostumus. Tai vaihtoehtoisesti lapsi voi valita pehmolelun itselleen, jota hän itse hoivaa/hieroo. Kun lapset ovat valmiita voit aloittaa sadun kerronnan/lukemisen. Tarkemmat ohjeet, sadut ja teoria löytyvät kansion lopusta alk. sivulta 15.

Satu hetkeen voi käyttää noin 30-40 minuuttia jonka jälkeen on loppurentoutus. Kerro lapsille, että nyt on rentoutus hetki ja ota huivi esiin ja laita musiikki soimaan.

- **Mä kuljen metsätietä** (1,47 min.) 20 suosikkia/ Aja hiljaa isi, Mari Laurila (tai muu valittu rentoutukseen sopiva kappale).

o Huivin kanssa, lapset rentoutuvat istumalla tai pötköttämällä patjoilla ja ohjaaja/kiertää liehuttamassa huivia lasten yllä.

Tuokion jälkeen annetaan lasten valita tunnenaamoista se kortti, joka heidän mielestään kertoo, tuokiosta. Tämän jälkeen lapsia kiitetään reippaasta osallistumisesta ja saatellaan heidät vanhempien luokse ja lounaalle. Vanhemmille kerrotaan mitä tehtiin ja miten lapsilla meni.

TOIMINTATUOKIO 4 LEIVONTA

Leivonta

HUOM!

Tämä toiminta tuokio vaatii valmistautumisen ennakoon. Leivonnassa käytetyt elintarvikkeet on hyvä tilata n. viikkoa aikaisempaa ja sovittava lounaan valmistajan kanssa, että uuni on vapaa pullien paistamiseen. Lounaaksi voi tarjoilla esim. keittoa.

Ennen toimintatuokion alkua varaa valmiiksi

- ✓ leivonta tarvikkeet kuten kaulimet, pellit ja leivinpaperit
- ✓ valmiiksi tehty taikina (ohje sivulla 14), sokerit, kaneli, leivontamargariini ja kanamunat
- ✓ essut, kumihanskat, liinat ja patalaput
- ✓ äänentoistolaite ja musiikki (musiikin voit valita myös itse oman maun mukaan, tässä mallissa musiikki on Spotifysta ja käytetty kannettavaa Bluetooth-kaiutinta)
- ✓ Nalle-Karhu
- ✓ loru ja laulupussi, tunnenaamakortit

Toimintatuokio kestää noin 60 minuuttia riippuen lasten ja leivottavien pullien määrästä. Taikina on hyvä olla tehtynä valmiiksi jo ennen perheiden saapumista. Nalle-Karhu voi osallistua toimintahetkeen pöydän päästä tai hyllyltä katsellen.

TOIMINTATUOKION AIKATAULU.

10:30 yhteisöpäivä alkaa ja perheet saapuvat

10:45 toimintatuokio alkaa esittelemällämme itsemme, päivän teeman ja kysymme lasten, sekä vanhempien nimet jonka jälkeen vastataan vanhempien mahdollisiin kysymyksiin ja kysymme lapsille luvan taikinan maisteluun. Tämän jälkeen seuraa vanhempien ja lasten yhteinen tutustumislaulu. Ohjaaja/t laulaa "Onkos nimi täällä", lapset ja vanhemmat laulavat "on nimi täällä." Tämän jälkeen loru-/ laulupussi kiertää, josta jokainen lapsi ja vanhempi saa vuorollaan nostaa lapun.

11:00 (noin kellonaika). Vanhemmat poistuvat keittiöstä ja taustalle voi halutessaan laittaa musiikkia. Pue lapsille suoja essut ja huolehdi käsihygieniasta. Ohjaaja käyttää kumihanskoja. Jaa taikina osiin ja anna jokaiselle lapselle oma pala. Huomioi lapsen kehitys taso

annostellessa taikinaa. Mitä pienempi lapsi sen enemmän hän tarvitsee avustusta, jos lapset ovat vanhempia/ omatoimisempia ja ohjaajia on tarpeeksi, voit itse leipoa malliksi mukana. Leivonnassa lapsi voi luovasti toteuttaa itseään ja leipoa haluamansalaisia pullia. Pieni maistelu ei haittaa, jos vanhemmilta on lupa, mutta katso ettei taikinaa tule syötyä liikaa. Paista pullia sitä mukaa kun ne ovat valmiita, kiertoilma uuniin voi laittaa kaksikin peltiä samaan aikaan. Voi olla, että viimeisiä pullia joutuu paistamaan vielä tuokion päätyttyä ja lounaan alettua. Tarjoa tuoreet pullat lounaan jälkeen. Lapsilta kysytään tunnenaamakoiteilla arviota tuokiosta. Kiitä lapsia osallistumisesta ja kehu kuinka hienoja pullia tuli. Vanhemmille kerrotaan mitä tehtiin ja miten lapsilla meni.

PULLATAIKINA

Valmistusaineet

5 dl maitoa

50 g hiivaa

2 munaa

2 dl sokeria

2 tl suolaa

1 rkl kardemummaa

n. 16 dl vehnäjauhoja

Munia voiteluun, raesokeria, kanelia, sokeria, leivonta margariinia

Valmistusohje

Murena hiiva kädenlämpöiseen maitoon. Sekoita. Lisää munat, sokeri, mausteet ja osa jauhoista. Sekoita taikina tasaiseksi.

Lisää vähitellen loput jauhot taikinaan ja alusta, kunnes taikina irtoaa kulhon reunoista. Lisää leivontamargariini. Anna taikinan kohota liinan alla paikassa kaksinkertaiseksi.

Pikkupullat: Pyöritä niistä pieniä pullia ja käytä jauhoja apuna tarpeen mukaan. Laita ne leivinpaperille uunipellille, voitele ja ripottele pinnalle raesokeria. Kohota hyvin.

Voisilmäpulla: Voitele kohonneet pullat munalla. Paina sormella kolo pullan keskelle. Lisää koloon n. 1 tl margariinia + 1/2 tl sokeria.

Korvapuustit: Kauli kohonneesta taikinasta suorakaiteen muotoinen levy. Levitä sille pehmeää margariinia. Ripota sen päälle sokeria ja kanelia. Kääri taikinalevy rullaksi pitkältä sivulta. Jätä saumakohta alapuolelle. Leikkaa rulla terävällä veitsellä vinottain paloiksi. Nosta palat pystyyn kapea kohta ylöspäin. Paina sormilla kapea kohta alas pöytään saakka. Näin leikkauspinnat nousevat ylös. Voitele munalla. Kohota liinan alla.

Paista pullat uunin keskiosassa 200 asteessa n. 10 min tai kunnes kypsiä. Paistoaika vaihtelee pullan koon mukaan.

SATUHIERONTA

Satuhieronnassa kerrotaan tarinaa ja samalla kuvitetaan kertomusta hierottavan keholle. Sadun tapahtumat maalataan käsillä hierottavan selkään, käsiin, jalkoihin ja pään alueelle. Tarinaa kerrottaessa kahta aistikanavaa hyödyntäen, pysyy keskittyminen paremmin tarinassa, ja läsnäolon tunne voimistuu. Nämä läsnäolon hetket lähentävät osallistujia ja heidän keskinäinen luottamuksensa vahvistuu. (Tuovinen 2014, 13.)

Satuhieronta mahdollistaa myönteisten ja tärkeiden arvojen opettamisen lapselle myönteisen kosketuksen ja tarinankerronnan keinoin (Tuovinen 2014, 9). Oman itsensä ja muiden arvostus, luottamus, ilon merkitys, leikin tärkeys, ihmisyytensä ja yhteisöllisyys ovat kaikki arvoja, joita voidaan oppia satuhieronnan avulla. Satuhieronnalla voi olla myönteisiä vaikutuksia myös psyykkiseen hyvinvointiin. Luottamus- ja kiintymyssuhteet vahvistuvat ja samalla itse-tunto vahvistuu oman arvokkuuden kokemisen kautta. Elämänlaatu parantuu jakamattoman huomion hetkien myötä. Satuhieronta tukee oppimista ja luovuuden kehittymistä, lievittää pelkoja ja ahdistusta ja auttaa tunnetilojen oppimisessa. Sen voidaan nähdä ehkäisevän mielenterveysongelmia ja voidaan myös hyödyntää traumaattisten kokemusten purkamisessa. (Tuovinen 2014, 12.) Satuhieronnan filosofiseen pohjaan ovat vaikuttaneet suuresti Rosen-terapia, Theraplay ja NLP (Tuovinen 2014, 8).

Satuhieronta kehittää myös motoriikkaa ja kehonhallintaa, se rauhoittaa ja rentouttaa, helpottaa stressinhallintaa, ehkäisten stressin syntyä ja voi lievittää kipuja, mukaan lukien psykosomaattiset kivut. Se auttaa myös nukahtamaan ja rentoutuksen kautta parantaa unenlaatua. Sosiaalisina etuina voidaan nähdä kiusaamisen ennaltaehkäisy, sosiaalisten taitojen oppiminen. Hieronta antaa kokemuksia siitä, että tulee nähdyksi ja kuulluksi. Se auttaa myönteisen ilmapiirin luomisessa yhteisten hyvän olon hetkien kautta. (Tuovinen 2014, 13.)

Kuka vaan voi toteuttaa satuhierontaa, spontaanisti tai rutiinin osana, kunhan muistaa että kosketukseen on pyydettävä lupa ja osallistumisen on aina oltava vapaaehtoista, rajojen oppiminen on tärkeitä. Tämä mahdollistaa koskettamisen sääntöjen oppimisen luontevasti varhaisella iällä. Satuhierontaa ei saa toteuttaa, jos lapsi kieltäytyy, myös vaikea ihottuma voi estää hieronnan. Ketään ei saa houkutella tai lahjoa osallistumaan. Satuhieronnan tulisi tapahtua rauhoitetussa tilassa ja siihen pitäisi varata riittävästi aikaa, jotta tilanteessa ei ole

kiirettä. Satua kerrottaessa tulee tarkkailla äänensävyjä ja tauottaa tarinaa sopivissa kohdissa. Käsillä voi 'kuunnella' hierottavan reagointia tarinaan. Kerronnan ja käsillä maalaamisen ei tarvitse olla aina ohjeen mukaista, improvisointi on luvallista. (Tuovinen 2014, 15.)

Satuhieronta on hyvä aloittaa ja lopettaa selkeästi, esimerkiksi laskemalla molemmat kädet hetkeksi keskiselän päälle vierekkäin. Ele kertoo koska satu alkaa, ja vastaavasti koska se loppuu. Hierottavalle se luo turvallisuutta. Alaspäin suuntautuvat liikkeet rauhoittavat, ne sopivat hyvin, kun nukutetaan hierottavaa, ylöspäin suuntautuvat aktivoivat ja tuovat leikkisyyttä toimintaan. Selkä on laaja, ja siihen on hyvä kuvittaa sadun tapahtumia, mutta myös kädet, jalat ja pää on syytä huomioida, jotta lapsi hahmottaa koko kehonsa. Tassuttelussa kävellään pitkin ihoa, painoa vaihdellen kävelijä voi olla karhu, merirosvo tai vaikka hiiri. Puunrungossa käsiä tuodaan rauhallisesti alaselältä ylöspäin, samalla luodaan turvallisuutta, aktivoidaan ja voimaannutetaan hierottavaa. Mittarimato, sateenropina, auringon säteet ja monet muut satuhierontaotteet löytyvät Satuhieronta-kirjasta, ja satuhierontaotteita voi keksiä itse lisää. (Tuovinen 2014, 22–24.)

Lähde: Tuovinen, Sanna 2014. Satuhieronta- Läsnaölevan kosketuksen ja sadun taikaa. EU: WSOY.

Prinsessa/Prinssi (Kaisa Rantala)

Voi pikku prinsessa/ prinssi parkaa! Hän tunsi olonsa sairaaksi. Joka paikkaan koski ja mielikin oli maassa. Pikku prinsessa makasi hiljaa sängyssään.

Silloin ovelta kuului koputus.

Sisään astui linnan puutarhuri, joka toi prinsesalle/ prinssille herkullisen näköisen, punaisen omenan.

”Tämä ei olekaan tavallinen omena”, puutarhuri myhäili. ”Kun syöt sitä, saat uutta voimaa.”

Prinsessa/ prinssi haukkasi omenaa, haukkasi toisen ja haukkasi vielä kolmannenkin palan...

Lopulta hän oli syönyt koko omenan ja tunsi, miten jäseniin alkoi virrata voimaa.

Silloin ovelta kuului taas koputus.

Sisään astui kamarineito, joka kantoi käsissään valkeaa liinaa.

”Laita tämä liina pieluksillesi”, neuvoi kamari-neito, ”niin vaivut mitä kauneimpaan uneen.”

Prinsessa teki juuri niin ja vaipui ihmeen ihanaan uneen. Samalla hänen jäseniinsä virtasi lisää hyvää oloa.

Prinsessa/ prinssi havahtui, kun oveen koputettiin kolmannen kerran.

Sisään astui vieras, jota prinsessa/ prinssi oli odottanut kaikkein eniten.

”Oma pikku prinsessani”, kuningataräiti sanoi hellästi. ”Tässä sinulle parantava lauluni.”

Kuningatar alkoi laulaa. Hän lauloi ja lauloi, ja laulu kietoutui pikku prinsessan ympärille niin kuin lämmin peitto. Laulun päätyttyä prinsessa/ prinssi tunsi olonsa terveeksi, hyväksi ja vahvaksi. Sen pituinen se.

Pidä käsiä selän päällä.

Koputa selkään.

Askella kämmenillä.

Piirrä ympyrä selkään.

Haukkaile sormilla hellästi.

Sivele käsiä ja jalkoja.

Koputa selkään.

Askella kämmenillä.

Sivele selkää.

Sivele käsiä ja jalkoja.

Koputa selkään.

Askella kämmenillä.

Piirrä sydän.

Tee pyöriviä liikkeittä ympäri kehoa, sivele käsiä ja jalkoja.

Paina kädet selän päälle ja pidä niitä hetki paikallaan.

Vuodenajat (Tiina Linja-aho)

Keväällä heitän kengät nurkkaan ja
paljain jaloin tallustan.

Upotan jalkani rantaveteen ja pikku-
kaloja kutitan.

Kesällä tanssin perhosten kanssa ja
muurahaisten touhuja vakoilen.

Saippuakuplat tuulien teille aurin-
koon asti puhaltelen.

Syksyllä kampaan nurmikon hiukset,
harava hihkuu innoissaan.

Sitten suureen lehtikasaan kaverei-
den kanssa sukellaan.

Talvella onkin paljon hommaa, lumi-
linna yhdessä rakennetaan.

Sinne kunnan kekkereihin lumiukko
myös kutsutaan.

Kevät, kesä, syksy, talvi
piiriä yhdessä pyörivät.

Käsi kädessä lasten kanssa
hauskimmat leikit keksivät.

*Tallusta painavin askelin kämmenillä
selän päällä.*

Hivele jalkateriä ja varpaita.

*Piirrä tuulen tanssikiemuroita sel-
kään.*

Puhalla niskaan.

*Haravoi sormet harallaan yläselästä/
päästä alaselkään.*

Tee käsillä kuin sukellus.

Taputtele ja kasaa lumilinna.

Piirrä lumiukko.

*Piirrä käsillä suurta ympyrää sel-
kään.*

*Laita kätesi lapsen käteen tai sen
päälle.*

LIITE 2: Yhteisöpäivän mainokset

Syksyn 2016 Yhteisöpäivissä erillistä ohjattua toimintaa lapsille.

**Turvallinen ilmapiiri
Aisteja aktivoivaa
Sosiaalista vuorovaikutusta
Ikätovereiden kanssa hauskaa tekemistä**

**Tuokiot yhteisöpäivissä
ke 31.8. ti 20.9. ti 18.10. ti 15.11**

Tuokiot järjestävät sosionomi-diakoni opiskelijat Kirsi ja Päivi opinnäytetyönään.

Kuva 3 Yhteisöpäivän mainos

**Yhteisöpäivä
Ke 31.8.2016**

Kello:

**Lapsille oma toimintatuokio,
tutustutaan, lauletaan ja lorutellaan**

Kuva 4 Laulut ja leikit mainos

Yhteisöpäivä
Ti 20.9.2016
Kello:

**Lapsille oma toimintatuokio,
käden taidot; sormivärimaalausta**

Kuva 5 Käden taidot mainos

Yhteisöpäivä
Ti 18.10.2016
Kello:

**Lapsille oma toimintatuokio,
satuhierontaa**

Kuva 6 Satuhieronta mainos

Yhteisöpäivä

15.11.2016

Kello:

**Lapsille oma toimintatuokio,
päätösjuhla, leivontaa**

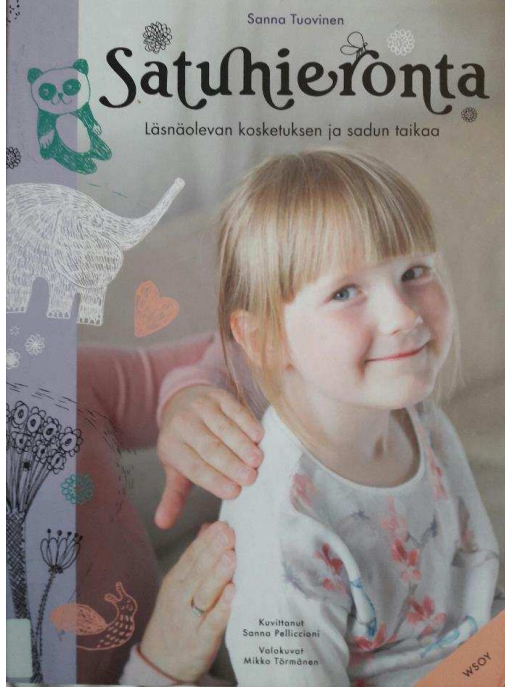

Kuva 7 Päätösjuhlat mainos.

LIITE 3: Satuhieronta

Satuhieronnassa kosketuksen liikkeet kuvastavat sadun tarinaa ja tapahtumia.

Paras ja turvallisin paikka satuhieronnalle on selkä, satuhieronnassa voi käyttää

myös käsiä, käsivarsia, kämmeniä, jalkoja, jalkapohjia, päätä ja hiuksia. Lapsen kehonkieli kertoo, onko joku paikka lapselle mieluisa vai epämukava, lapsen rajoja tulee kunnioittaa, näin hetkestä saa miellyttävän ja rentouttavan. Lapselta tulee myös pyytää suostumus satuhierontaan.

Satuhieronta kannattaa tehdä rauhallisessa tilassa, ilman kiirettä. Varmista että molemmilla on mukava ja rento asento, lapsi voi olla esimerkiksi lattialla viltin päällä, sängyssä, sohvalla tai istua tuolilla.

Satuhieronnassa tulee lauseet lukea hitaasti ja pitämällä pieniä taukoja niiden välissä, jotta lapsi kerkeää kuulemaan kosketuksen viestejä. Lue rauhallisella ja rentouttavalla äänellä. Alaspäin suuntautuvat hitaat sivelyt rauhoittavat ja voit välillä käyttää koko kämmentä. Ylöspäin suuntautuvat vedot taas aktivoivat ja nopeat ja kevyet liikkeet piristävät. (Tuovinen, Sanna 2014. 15-16, 21)

Satuja löydät lisää Sanna Tuovisen kirjasta, Satuhieronta: läsnäolevan kosketuksen ja sadun taikaa. WSOY 2014.

Ihania ja mukavia hetkiä satuhieronnan parissa!

LIITE 4: Lapsen toiminnan havainnointilomake.

Lapsen nro. /kirjain _____ Ikä _____

Päivämäärä _____

Havainnoinnin aloitusaika klo _____ Lopetusaika klo _____

Mitä havainnoidaan _____

Havainnointipaikka _____

Toimintaan osallistujat _____

Havainnoitsija/t _____

Havain-

not _____

LIITE 5: Kysely

Työntekijän arvio yhteisöpäivän lasten toiminnasta

-Miten lasten toiminnalliset tuokiot onnistuivat meidän tekeminä?

-Miten toiminnassa näkyi lapsilähtöisyys?

- Edistikö toiminta yhteisöllisyyttä ja /tai lasten osallisuutta?

- kuinka lasten toiminnallista osuutta voisi kehittää? Risut ja ruusut?

- Voisiko lasten toiminnallista osuutta hyödyntää jatkossa ja mitä jatko vaatisi?

- Yhtenä ajatuksena oli, että vapaaehtoiset jatkaisivat lasten osuuden pitämistä jatkossa. Onko Pesällä jo olemassa omia vapaaehtoisia jotka toimintaa voisivat pitää? Onko Vapaaehtoisten saaminen mahdollista ja mitä siihen vaadittaisiin?

-Vapaa sana.

Kiitos vastauksestanne ja ihanaa joulun odotusta! Kirsi ja Päivi